

Wie heeft Josip Reihl-Kir vermoord

Deel 1

© *Daniël Verhoeven*

Alle rechten voorbehouden

Dit is de eerste Draft van het eerste Deel het verhaal over Josip Reihl-Kir dat nog grondig moet aangepast worden. Voorstellen zijn welkom bij danielverhoeven@des.nl

Inleiding

“Mijn naam is Miro Bajramovic en ik ben rechtstreeks verantwoordelijk voor de dood van 86 mensen. Ik ga naar bed met deze gedachte, en – als ik al slaap – wordt ik wakker met deze gedachte. Ik heb 72 mensen vermoord met mijn eigen handen, daarvan waren er negen vrouwen. Wij maakten geen onderscheid, wij stelden geen vragen; het waren “Chetniks” [Serven] en onze vijanden. Het moeilijkste is om een huis in brand te steken of een mens te vermoorden voor de eerste keer; maar daarna, wordt alles routine. Ik ken de namen en de bijnamen van hen die ik vermoord heb.”

(...)

“Voor we naar Pakracke Poljane gingen, ergens in de Herfst van 1991, waren we in Gospic. We veroverden de militaire basis, gingen naar Lovinac, maar kregen het bevel om teug te keren. Het was voldoende om een Serf te zijn in Gospic om te betekenen dat je niet meer bestond. Onze eenheid liquideerde daar zo ongeveer 90 à 100 mensen op minder dan een maand.”

(...)

“We sloten de gevangenen op in de kelder van de school; en als we nog meer gevangenen hadden in de klaslokalen. De nachten waren het ergst voor hen, want dan “ondervroegen” we hen...;

(...)

Weet je wat de beste methode is? De gevangene zwaar verbranden en dan azijn over zijn wonden gieten, meestal de over ogen of de genitaliën. Dan is er die kleine inductor van de veldtelefoon, daar plug je een Serf op; het is gelijkstroom die niet dodelijk is maar wel heel irritant. Je vraagt hem waar hij vandaan komt, hij zegt van Dvor, en je kan daar meteen een nummer bellen. Of een vijf-dradige kabel in het rectum van de gevangene steken en die daar uren laten, zodat de gevangene niet kon gaan zitten.

Wonden werden weer open gemaakt en er werd zout of azijn over gestrooid; we lieten het bloeden nooit ophouden. De bevelhebber van de gevangenis dwong hen dezelfde dag nog het Kroatisch Volkslied te leren zingen; vandaag bezit hij – net als Suljic – restaurants in gans Kroatië.”

(...)

Zo begint de bekentenis van Miro Bajramovic, Kroatische oorlogsmisdadiger. Toen dat ik dat las, stond ik op van mijn werktafel. Even laten liggen. Ik zou de tekst straks wel verder lezen. Straks was bijna een maand later. Daarom beperk ik mij tot een kort uittreksel want zo gaat het nog 10 bladzijden door. Als Miro zijn getuigenis aflegt tegenover journalisten van de Feral Tribune¹, zijn we al een flink eind gevorderd in dit verhaal, waarin ook nog andere oorlogsmisdadigers uiteindelijk tot bekentenissen overgaan, maar de moordenaar die we zoeken zal niets toegeven. Hij zwijgt als een graf. Waarvoor geef ik nu al het einde weg? Hebben we de moordenaar niet gevonden? Is dit geen 'krimi'? Moet ik er de spanning niet inhouden dan? Ja het is ook een 'krimi', maar in de eerste plaats een feitelijk verhaal. Degelijk gedocumenteerd. De opgeklopte spanning met eventueel dreigende achtergrondmuziek kan me gestolen worden. Dat ik die vreselijke uitspraak vooraan in

1 To Whom It May Concern, Feral Tribune, Split, Croatia, September 1, 1997, <http://www.ex-yupress.com/feral/feral45.html>

mijn verhaal plaats heeft niks te maken met sadisme van mijn kant. Ik was ook geschokt toen ik dat las, ik wil alleen de realiteit doorgeven zoals ik ze heb kunnen achterhalen. En ik ben kwaad, wit heet razend omdat deze verhalen verzwegen worden. Omdat voortdurend de verkeerde beschuldigten veroordeeld worden.

Reken ook niet op de volledige waarheid, want niet alle oorlogscriminelen zijn tot bekentenissen overgegaan, zoals ik reeds zei. Daarmee spreek al meteen een citaat van de evangelist Lukas (Lukas 8,17) tegen die 2000 jaar geleden schreef dat de waarheid uiteindelijk altijd aan het licht komt. Waarom dan wel? Er is geen enkele natuurwet die dat dicteert. Dat is maar evangelie. Als we geluk hebben komen we iets te weten, maar wat we te weten komen is moet genoeg zijn om mee verder te leven. Soms tart het elke verbeelding. De realiteit is soms erger dan wat we ons kunnen voorstellen. Hoe is dat nu mogelijk? Wel, omdat de daden van de mensen uit hun eigen verbeelding ontspruiten. Een fractie van een seconde voor we iets doen, simuleren we de daad in onze hersenen. Het is een soort schijnbeweging van ons brein. Dat is vastgesteld door neurologen. De vraag is: wisten we al wat we gingen doen of deden we het automatisch zonder er bij na te denken. Is dat voorstellingsvermogen hetzelfde als onze verbeelding? Of hebben we totaal geen verbeelding, doen we wo maar wat, automatisch gestuurd door een patroon dat vastligt? Zonder verbeelding komen we nergens.

Met verbeelding? Daar moeten we mee aan de slag. En we moeten een andere wereld verbeelden dan deze wreedheid van de oorlog. Ik wil het dan ook vooral over die mensen hebben die dat soort verbeelding wel hadden, zij die de vrede verbeelden en ervoor opkwamen en het soms met hun leven moesten bekopen. Zij zijn de echte helden van elke oorlog. Vergeet Miro Bajramovic, hij is maar een figurant. A poor sucker.

Een aanslag op de weg van Osijek naar Tenja

Volgens Mirko Tubic, de enige overlevende van de aanslag op 1 Juli 1991 op de weg van Tenja naar Osijek, werd op een paar seconden tijd een waar bloedbad aangericht in de wagen. Josip Reihl-Kir, chef van de politie van Osijek-Baranja, Milan Knezevic, raadslid van Osijek-Baranja, Goran Zobundzija, vice-voorzitter van het uitvoerend kommittee van de raad van Osijek-Baranja en burgemeester Mirko Tubic van Tenja werden beschoten met een Kalasjnikov. Josip Reihl-Kir, Milan Knezevic en Goran Zobundzija waren op slag dood.

Mirko Tubic en Milan Knezevic waren twee gematigde Serven, de andere twee waren Kroaten.

Tenja is een gemeente zo'n 15 km. ten Zuid-Oosten van Osijek, richting Vukovar. Osijek en Vokovar zijn de twee grootste steden van Oost-Slavonië in Kroatië. Ze liggen ongeveer 50 km. van mekaar. Osijek is dus een stad in het noordoosten van Kroatië. De stad heeft een universiteit sedert 1975 en een regionaal vliegveld. De stad ligt aan de Drava en telde 114.616 inwoners in 2001. Het is daarmee de vierde stad van Kroatië en de grootste stad van Slavonië. Het is de hoofdstad van de provincie Osijek-Baranja. Het is is een stad met veel groen en open ruimte. De oudste gedeelten van Osijek liggen op de rechteroever van de Drava en zijn heel gezellig. Vukovar ligt aan de grens men Servië. Vukovar is de hoofdstad van de provincie Vukovar-Srijem. De stad ligt op een plek waar de Vuka-rivier in de Donau stroomt en is de grootste Kroatische haven aan de Donau. In 2000 had de stad 31.000 inwoners. Vukovar werd grondig verwoest tijdens de Balkan oorlog. Maar zover zijn we nog niet, die oorlog moet nog beginnen. Het 87 dagen durende beleg van Vukovar door het JNA, het Joegoslavisch Volksleger Leger begon pas in Augustus 1991.

Oost-Slavonië was een multi-etnische regio binnen Kroatië. Maar voor alle duidelijkheid: In Slavonië was geen separatistische beweging actief zoals in de Krajina waar, in Augustus 1990 reeds, Milan Babić en Milan Martić de 'Srpska autonoma oblast Kninska Krajina', de Servische autonome regio Kninska Krajina, hadden uitgeroepen. In de Krajina was 67% van de bevolking Servisch, in Slavonië 20 tot 30%. In feite was er niks aan de hand in Slavonië. In de lente van 1991 werden er wel veel incidenten gesignaleerd in de regio. De chaos nam toe. Was de moord zo'n ongelukkig incident? Een domme, dronken schietpartij? De daad van een losgeslagen desperado in de Balkan Oorlog? Die laatste hypothese moeten we alvast verwerpen, want begin Juli was die oorlog nog niet begonnen, zoals we reeds opmerkten. Kroatië had nog niet eens zijn onafhankelijkheid uitgeroepen. Een van de vele incidenten die zich opstapelden waardoor een oorlog onvermijdelijk werd? Een provocatie? Volgens sommige bronnen luidde de moord op Reihl-Kir het begin van de oorlog tussen Kroaten en Serven in.

Wie was, wie waren de moordenaars in Tenja? Reihl-Kir was een door de nieuwe Kroatische regering aangestelde politiechef in Osijek-Baranja (44 gemeenten, 330.506 inwoners in 2001), ook geen 'petit chef' dus op het eerste zicht. Geen figurant. Was hij het doelwit? Zijn naam werd niet al te dikwijls vernoemd in de media die over de moordaanslag berichtten. Was hij vergeten of had men het er liever niet over? Naar Zobundzija, ondervoorzitter van het uitvoerend kommittee van de districtsraad van Osijek-Baranja werd in 1995 een plein genoemd in Osijek, dank zij de onverdroten inzet van HDZ politicus Branimir Glavas. Was hij het doelwit? Hadden zijn drie metgezellen het ongeluk om bij hem in de wagen te zitten? Werd de hoogste politiechef van Osijek het hoekje om geknald door een verdwaalde kogel? Josip Reihl-Kir was een Kroaat. Servische militieus? Arkan? Er gebeurde veel tegelijkertijd in die periode. Maar dit lijkt alleen maar zo, van op

afstand. Ook in turbulente periodes volgt de ene seconde de andere op, volgt de ene dag de andere op. De tijd maakt er nooit een zootje van, de mensen achteraf wel. Enkele elementaire data op een rij:

Op 19 mei 1991 werd een referendum gehouden in Kroatië waar 94% van de bevolking zich uitsprak voor onafhankelijkheid. Dit referendum werd echter geboycot door de Servische minderheden, die hadden al eerder hun eigen referendum gehouden.

Op 25 juli 1991 roepen Slovenië en Kroatië allebei eenzijdig de onafhankelijkheid van hun staat uit. Volgens internationaal recht was op 1 juli 1991 Kroatië nog niet onafhankelijk. Het was een republiek binnen de Joegoslavische Confederatie. Het wou wel onafhankelijk worden.

Toen ik in 1997 – ik had de naam Reihl-Kir op mijn computerscherm zien voorbijflitsen bij een bespreking van de getuigenis in Den Haag van Stipe Mesic in de Balkan Media & Policy Monitor² - met een Kroatische vluchteling uit Oost-Slavonië sprak over de moord op Reihl-Kir vertelde hij mij dat een Servische militie die de moord had gepleegd om de oorlog uit te lokken. Zijn verklaring lag in de lijn van wat onze West-Europese media schreven over de oorlog in Ex-Joegoslavië. De Serven hadden het gedaan. Het klonk geloofwaardig. Was zijn verklaring een geval van overdreven integratie of was het een regelrechte leugen? Op dat ogenblik wist ik alleen dat Josip-Reihl Kir vermoord was op het moment dat hij onderhandelingen aan het voeren was met gewapende Servische burgers die een barricade hadden opgeworpen in een dorp in de omgeving van Osijek. Een van de vele barricades, die opgericht werden en daarna weer afgebroken, in de plattelands dorpen waar dikwijls een meerderheid aan Serven leefde. Toch begon er iets te knagen in mij. Die uitleg leek me iets te simpel. Liep Reihl-Kir in de weg van de Servische milities? Ik wou er meer van weten.

Een en ander was nochtans eerder uiteengezet in een documentaire reeks van de BBC : 'The Death of Yugoslavia', die uitgezonden werd eind 1995 begin 1996. Ik had niet goed opgelet in de klas. Ik had die documentaire niet gezien. Ik keek in die periode zelden televisie. Ik wist hoe men in de televisiestations het nieuws manipuleerde. Ik betrouwde het medium niet. Men kreeg op alle zenders overdag van de agentschappen twee à drie uur beeldband binnen over een bepaalde gebeurtenis en om acht uur 's avonds distilleerde men daaruit een à twee minuten beeld. Sedert we 'Managing Consent' van Noam Chomsky gelezen hadden, wantrouwden we de 'mainstream media'. Het nieuws was of eenzijdig of gemanipuleerd en het werd dikwijls zelfs gefabriceerd. De zogezegde massagraven van Timisuara, vluchtelingen die betaald werden om te komen huilen voor de camera's en dergelijke. Was het vroeger de overheid die het nieuws censureerde, dan waren het nu de journalisten zelf ons een rad voor de ogen draaiden. Een goede scoop en je was binnen voor een tijdje.

Televisie was spektakel zoals Guy Debord het in 1970 had uitgelegd. Dat jaar publiceerde Pierre Bourdieu trouwens zijn kritisch essay 'Sur La Télévision'. Hij sprak over "la censure invisible qui s'exerce sur le petit écran" en "les artefacts que sont les images". In 1991 had ik met enkele gelijkgezinde vrienden een alternatief nieuwsagentschap opgericht: 'KnoopPunt'. Sedert 1992 brachten wij internationaal nieuws aanvankelijk via 'Fidonet', via 'Bulletin Board System', vanaf 1993 via Internet. In 1993 sloot Knooppunt ook aan bij de Association for Progressive Communication waar al eerder nieuws-uitwisseling mee was. Deze bulletins werden via telefoonlijnen digitaal aangeleverd vanuit Londen door GreenNet en vanuit Nederland door Antenna. Greenet en Antenna ontvingen het nieuws op hun beurt van andere APC-kantoren en NGO's verspreid over de hele wereld.

---

2 <http://balkan.monitor.xs2.net/Monitor/Mon.53-54/Mon.53-54.Arkzin.html>

Ik volgde het nieuws over de oorlog in Joegoslavië een beetje op de conferentie yugo.antiwar. Maar het is net als een cafébaas die die zelf bier meedrinkt, hij zou dat beter niet doen. Maar dit was kwaliteitsbier. Het nieuws kwam van mensen ter plaatse, zoals Radovan Mistic, Vesna Bozic, Marina Skrabalo, Martina Bilic, Eric Bachman van IGC, Wam Kat van European Youth for Action, Ernst Gülcher van IPIS, mensen van War Resisters International, ZamirNet, van het Marko Hren Peace Institute in Ljubljana, van Anti Ratne Kampanje uit Zagreb het International Peace Forum in Sarajevo, Vreme Magazine en het onafhankelijke radiostation B92 uit Belgrado, van mensen die ter plaatse woonden en werkten. Ze hadden binnen het door oorlog geteisterde Joegoslavië zelf een elektronisch netwerk hadden opgezet. Zij kwamen waar journalisten niet kwamen en op bepaalde ogenblikken waren zij zelfs de enige nieuwsbron over de oorlog voor de hele wereld. Hieronder de oproep om de yugo.antiwar conferentie op te starten en meteen ook het eerste bericht op yugo.antiwar:

Path: antenna.nl!cdp!gn!nn.apc.org!not-for-mail
From: nmilivojevic@nn.apc.org
Newsgroups: yugo.antiwar
Subject: MEDIACONFERENCE IN AMSTERDAM
Message-ID: <APC&4'0'2fb82fc6'd09@nn.apc.org>
Date: 25 Nov 1991 18:52:09 +0100 (SVT)
X-Gateway: notes@igc.apc.org
Lines: 21
Xref: antenna.nl yugo.antiwar:1

CONFERENCE IN AMSTERDAM, HOLLAND

A conference on the role of media in Yugoslavia is held in Amsterdam between 29th November to 2nd December 1991. The purpose of this conference is to prepare a proposal for the creation of an independent media structure in Balkan. Participants in the conference are journalists, politicians, and peace-organisations from many countries in Europe.

Because of the current "media war" in Yugoslavia, this initiative is very important. The conference needs all kinds of support, also economically. If you wish to support the conference or want further information please contact:

Radovan Mistic

Fahrenheitstraat 105
NL-1097 PP AMSTERDAM

De structuur van het netwerk zag er ongeveer zo uit:

```
##### Z T N #####
#
# The email systems in the Zamir Transnational Net #
#
# ZAMIR-BG is in Belgrade at tel: +381 11 632 566. #
# Voice support at tel: +381 11 635 813. #
#
# ZAMIR-LJ is in Ljubljana at tel: +386 61 126 3281 #
# Voice support at tel: +386 61 302 912 #
# (Di and Do 12:00-14:00) #
#
# ZANA-PR is in Pristina at tel: +381 38 31276 #
# Voice support at tel: +381 38 31031/31036 #
#
# ZAMIR-SA is in Sarajevo at tel: +387 71 444-200 #
# Voice support at tel: +387 71 444-337 #
#
# ZAMIR-ZG is in Zagreb at tel: +385 41 271 927. #
# +385 41 423 044 #
# Voice support at tel: +385 41 422 495. #
#
##### ZAMIR means "for peace" :) #####
```

Routing of the ZAMIR conferences:

```

                                     ++
                                     +>| ZANA-PR |
                                     | 4      ++
                                     |
+-----+ +-----+ ++
|         M|>| ZAMIR-BG |>| LINK-ATU |
|         |         +-----+ 1  ++
|         |         ++
|         4|>| ZAMIR-LJ |
Internet | BIONIC |         ++
connection |         +-----+ ++
|         M|>| ZAMIR-ZG |>| ZAMIR-SA |
|         |         +-----+ 4  ++
|         |
+-----+

```

Bij 'Alternativna Informativna Mreza', AIMPress, vond ik wat ik zocht. Ik merkte al vlug dat alhoewel Reihl-Kir zou zich zelf waarschijnlijk geen pacifist genoemd hebben, hij het wel was. Reihl-Kir deed gewoon zijn werk als politiechef: orde en rust bewaren. Maar daarin was hij wel konsekvent. Hij reed er de hoekjes niet af. Hij was ook een man in het veld, geen bureaucraat die bevelen schreeuwde over de politeradio, een man die zelf ter plaatse ging, een man van de praktijk. Integer en daarom misschien ook uitzonderlijk en dat sprak mij aan.

Ik moest die BBC-documentaire hebben! Wat Guy Debord ook mocht beweren. Ik geraakte binnen op een server vanwaar ik hem kon downloaden. Wij hadden toen al een 128 Kilobits-lijn voor onze nieuwe internetserver, ik dacht als ik hem 's nachts binnenhaal

heeft er niemand last van. In de logs zag ik 's morgens, nadat ik de kinderen naar school had gebracht dat het ongeveer zeven uur moet geduurd hebben, maar ik had het bestand in AVI, ongeveer 320Mb groot. Over het netwerk pompte ik het naar een Unix met een Matrox kaart. Ik schrok toen ik de beelden van Jadranka en Josip zag. Ik had me Josip voorgesteld als een stevige, goedmoedige veertiger maar ik zag iemand die veel jonger is: mager, diepliggende ogen, ik schat hem een meter vijf en zeventig groot, met zijn zwarte snor ziet hij er een beetje uit als Charly Chaplin, maar hij heeft een scherpere neus. Hij draagt een wit hemd waarvan de mouwen opgestroopt zijn tot aan zijn ellebogen, het bovenste knopje van zijn hemd hangt open, zijn das hangt er los bij. Hij leest een tekst af van een blad dat hij met zijn linkerhand vasthoudt. Ik begrijp er niks van en dan zoemt het beeld in voor een close-up. De klank valt weg.

Dan komt journalist Milos Vasic van 'Vreme' in beeld die over hem verteld, hoe hij altijd ongewapend ging onderhandelen en dat Josip er altijd in slaagde om de 'roadblocks' te laten opruimen. Milos Vasic, is dat niet? Ja, dat is hem, de man van Vreme die tientallen berichten gepost heeft op yugo.antiwar. De berichten van het 'Vreme News Digest Agency', die ons bereikten via accounts als mvasic@merkur.bits.net, malenovi@plains.NoDak.edu, ivo@reporters.net of warreport@gn.apc.org, werden geschreven en altijd ondertekend door Milos Vasic: 'President Independent Journalists' Association of Serbia'. Hij wist ons altijd te bereiken. Hem bereiken was een ander paar mouwen.

Dan is er nog een kort beeld van Josip Kir in burgerkleden die langs de weg met iemand staat te praten, op een grasperk met dennenbomen in de achtergrond. Zijn vest is een maatje te groot. Zo lijkt hij nog meer op Chaplin en in het geheel niet op een politiechef, of wat ik me daarbij voorstel. De laatste beelden tonen Jadranka Reihl-Kir, de vrouw van Kir. Ze zit lichtjes schuin. Ze heeft een putje in haar kin, een zwart elegant bob-kapsel dat tot net boven haar ogen hangt en is modern gekleed in een ruim zittende beige rolkraag met daarboven een vest met kraag in sobere bruine en beige tinten. Ze ziet er een beetje moe uit, maar niet moedeloos. Dat hoor je aan de frasering die aarzelend en toch gedreven is, terwijl ze spreekt. Lichtjes met haar hoofd schuddend vertelt ze over een incident in Borovo-Selo. Politieke functionarissen die raketten zijn gaan afvuren. Ik begrijp er op dat moment nog niet veel van. Waarom ze dat verteld? De reporter zegt dan dat het om een provocatie ging door een van Tudjmans naaste medewerkers, maar er valt geen naam. Dan komt de minister van Binnenlandse Zaken Josip Bolkjovac in beeld en die vertelt dat het over Goyko Susak ging en zijn eigen vice-minister. Dit moet nog opgehelderd worden.

Vrij snel na de feiten wist men in Kroatië al wie de moordenaar was van Tenja. Er waren meerdere getuigen bij het incident: politiemannen net als de 'wilde' schutter. Zijn naam: Antun Gudelj. Hij is een Kroaat geboren in Tenja die begin de jaren 1970 was uitgeweken naar Australië. Na 20 jaar emigratie was hij uit Australië teruggekeerd naar zijn geboortestreek waar hij een bedrijfje om auto's te spuiten had opgezet met het kapitaal dat hij in Australië had verdiend. Antun Gudelj was op dat moment een reserve politieman. Josip Reihl-Kir was zijn chef. Het wapen waarmee Gudelj schoot had hij enkele dagen eerder gekregen van diezelfde Josip Reihl-Kir, zo getuigt Jadranka Reihl-Kir voor de BBC. Het gebeurde allemaal bij klaarlichte dag kort na de middag in Juli. Het is praktisch onmogelijk dat Gudelj de dienstwagen van zijn chef niet herkende, maar Antun Gudelj hield zijn chef toch tegen voor controle. Dit terwijl zijn chef op weg was naar Tenja om te onderhandelen en hij schoot hem dan ook nog 'per ongeluk' dood?

De rechtbank van Osijek heeft er ongeveer vier en een half jaar over gedaan om Antun Gudelj op te sporen, de man die Josip Reihl-Kir vermoordde, het hoofd van het politie departement van Osijek, Goran Zobundzija, vice-president van de plaatselijke regering en

Milan Knezevic, een vertegenwoordiger van de lokale regering. De hele tijd al, was het voor iedereen duidelijk, zowel in het buitenland als in Kroatië zelf, dat Gudelj de moordenaar was van Kir. Alle feiten wijzen erop dat Kir het doelwit was en dat de anderen ten onder gingen omdat ze het ongeluk hadden samen met Kir in de auto te zitten. In Osijek heeft men op de derde verjaardag van moord enkel Zobundzija herdacht. Alleen op het graf van Zijn vest is een maatje te groot. Zijn vest is een maatje te groot. werd een krans neergelegd. De anderen waren blijkbaar niet zo erg dood. Dank zij de uitzonderlijke steun van Branimir Glavas, zoals ik reeds zei, maar zo gaat dat als je nieuws leest. Je leest telkens opnieuw weer hetzelfde. Daarom heet het nieuws denk ik, want anders zou een mens wel kunnen denken, ha ja dat heb ik al gehoord. Men heeft dus een wijk naar Zobundzija genoemd. Daarvoor droeg dat gehucht de naam 'Prokopije', een bekende weldoener en arts uit Osijek die duizenden levens van zijn medeburgers had gered. Deze man was zeer geliefd bij de inwoners van de wijk en deze zagen de naamsverandering niet zitten, maar riposteerde Branimir Glavas, Prokopije was slechts een Serf, Zobundzija was een Kroatische held.

Op 27 juni 1994 werd Antun Gudelj uiteindelijk toch bij verstek veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf voor de moordaanslag door de rechtbank van Osijek. Hij was direct na de moorden teruggekeerd, of eerder gevlucht naar Australië. Aangezien hij een Australisch paspoort had kon hij daar ongestoord verblijven. En alhoewel Interpol een internationaal aanhoudingsbevel tegen hem uitvaardigde, liet de Australische politie hem ongemoeid. Maar na die documentaire van de BBC, die overal ter wereld werd vertoond, werd de grond bij de 'Aussies' hem te heet onder de voeten. Of werden zijn opdrachtgevers bang? Als hij in Australië zou worden aangehouden was de kans natuurlijk groot dat hij uit de biecht zou klappen om zijn vel te redden. Vroegen ze hem om terug te komen? In de zin van: hier bij ons ben je veiliger. We regelen wel iets. In de lente van 1996 keerde hij terug naar Kroatië. In Frankfurt wordt hij al aangehouden, uitgeleverd aan Kroatië en daar opgesloten in de district-gevangenis van Osijek.

Maar om een of andere reden liet ik de zaak Reihl-Kir weer vallen. We hadden het te druk. Ons persagentschap zat in de problemen. Internet was ineens een enorme 'hype' geworden. 'Venture' kapitalisten pompten enorme sommen in allerlei nieuwe internet-bedrijfjes die als paddenstoelen uit de grond schoten. Silicon Valley. De internet-bubble was geboren. De diensten die wij aanboden aan NGO's tegen low-cost tarieven en internationale organisaties, werden ineens gratis aangeboden door andere bedrijven. Het kapitalisme had blijkbaar ineens zijn principes binnenste buiten gekeerd. In plaats van zo vlug mogelijk winst te maken, bleek de regel ineens, zo lang mogelijk met verlies werken. Vele van die bedrijfjes die nooit iets serieus presteerden hadden 100x meer middelen dan wij. Daar moesten we tegen passen.

Bovendien kregen grote NGO's ineens bakken geld van de staat om hun communicatiesystemen te moderniseren en over te schakelen op Internet. In de ontwikkelingshulp gaat ook heel wat geld rond. Nadat wij 6 jaar bijna tevergeefs aan de kar hadden getrokken om de internationale communicatie te digitaliseren, ging het nu vanzelf. Het was als een open deur intrappen. Met onze povere spaarcentjes hadden wij geïnvesteerd in die nieuwe technologie. We dachten dat we zo alle informatie goedkoop en voor iedereen vrij toegankelijk zouden maken. We hadden deze technologie, in de informatica heet dat 'from scratch', uit te grond gestampt – hebt u al ooit eens de toetsen van aan toetsenbord gedefiniëerd met een toetsenbord dat nog niet gedefiniëerd is -en nu werden we van de markt gedrongen door goudzoekers, 'flitse' jongens en bureaucraten, die geld teveel hadden. We probeerden, met de steun van andere, kleinere NGO's toch nog het hoofd boven water te houden. Het Internet moest onafhankelijk blijven. Het Internet mocht niet ingepalmd worden door de grote media-concentraties die van dagbladen en de TV een wansmakelijk 'billboard' hadden gemaakt. We werkten dag en

nacht. Maar we verdronken toch. En mijn ambitie om de Kroatische Gravili Pincip te ontmaskeren verzoop mee en zweefde gewichtloos traag naar de bodem van mijn geheugen.

Het leven van een 'sysop' is geen lachertje. 24 uur op 24, 7 dagen op 7 verantwoordelijk zijn voor een netwerk van internet-servers, het is nog erger dan ploegen-werk. De meeste van mijn collega's uit die pionierstijd van het Internet zijn intussen stinkend rijk, ik niet. In 1999 had ik mijn eerste 'burnout'. Een longontsteking en totale uitputting. Ik ging opnieuw in de sector aan de slag als systeem-ingenieur tot ik in 2002 mijn tweede 'burnout' kreeg. Toen besloot ik om de lier in de wilgen te hangen. Ik was het allemaal spuugzat. Né pauvre on reste pauvre. Ik belandde net niet in de goot. Toen de oude computer, de enige die nog overgebleven was van het persagentschap, het ook begaf, haalde ik er de harde schijf uit en zette de karkas bij het grof vuil. Ik maalde er niet echt om dat ik geen computer meer had. Ik had toch last van 'information-overflow'. Internet had niet gebracht wat ik ervan had verwacht. Ik kon leven zonder computer.

Tijdens mijn herstelperiode begon ik de schrijven, met pen en papier. Ineens bekwam mij de enorme goesting om die helse periode en wat eraan voorafging te ontrafelen. Waar had ik mij misrekend? Stilaan geraakte ik op dreef en begon ik ook onderzoek te doen over de invloed van Internet op de maatschappij, over de informatie-ongelijkheid die niet opgelost was door het internet en over een thema waar ik voordien wel eens over nagedacht had maar dat me nu primordiaal leek: communicatie-vervuiling. De Balkan-oorlogen leken mij de ideale case om een en ander in het veld te onderzoeken. Die Joegoslaven hadden er nogal een potje van gemaakt, dacht ik aanvankelijk. Ik begon met het interviewen van vluchtelingen uit Ex-Joegoslavië.

Zo ben ik terug op de zaak Reihl-Kir gestoten voor de tweede keer. Heel toevallig. Een vriend van een vriend die wist dat ik met de oorlog in Joegoslavië bezig was stelde KS aan mij. Ik mocht hem interviewen, maar ik moest voorzichtig zijn want KS was getraumatiseerd door de oorlog. Hij kwam uit de streek rond Vukovar. Hij was gevangen genomen door de Serven en... al keuvelend kwamen we op de zaak Reihl-Kir. Die had hij gekend, zei hij. Het was zijn baas geweest. Hij was vermoord door mannen van een Servische militie. Niet uit de streek. Ze weten wie het was, maar ze zijn nooit gepakt... en Borovo Selo. Hij zie ook iets over Borovo Selo. Dat ik tien jaar later nog diezelfde leugens moest aanhoren stuitte me tegen de borst, maar ik knikte empathisch. Ik dacht aan mijn neef die op het Commissariaat Generaal voor de Vluchtelingen werkte, die moest ook dikwijls dezelfde verhalen aanhoren. Thuis gekomen schreef ik alles op wat ik me nog kon herinneren. Ook zijn reacties. Hoe hij telkens weer in de tegenaanval ging toen ik argeloos wat moeilijker vragen begon te stellen. Hij nam gewoon mijn ondervraag-techniek over. Schijnbaar argeloos begon hij ook moeilijke vragen te stellen. Soepel blokte hij mij telkens weer af. Ik wist niet wat ik er moest van denken. Het was iemand die een dikke muur om zich heen had opgetrokken waar ik telkens tegenaan botste. Iemand met ervaring in ondervragingen ook waarschijnlijk, dat bleek uit zijn verhaal.

Hij vertelde hoe hij gevangen genomen was in Oost-Slavonië. Hoe de geheime politie van Servië, hem had meegenomen naar Belgrado. Hoe ze hem gefolterd hadden en hoe ze hem hadden onder druk gezet om de strijd op te geven. Toen hij tenslotte een papier tekende waarop hij bevestigde dat hij niets meer zou ondernemen tegen de Servische staat lieten ze hem vrij. Hij vluchtte over Hongarije naar Zwitserland – daar was hij geboren en had hij gewoond tot zijn 12de jaar – dan ging hij naar Frankrijk en leefde een jaar in Parijs op de straat om tenslotte in België te belanden.

Een vriend van een vriend, dat ligt moeilijk. Ik ben een Belg, maar ik had helemaal geen zin om de Hercules Poirot van Agatha Christie te gaan spelen. Net als in Servië zijn er in Kroatië banden tussen de oorlog-milities en de maffia. En die maffia schrikt er niet voor

terug lastige klanten uit de weg te ruimen. In Zagreb werd onlangs nog een journalist vermoord op klaarlichte dag, de dochter van een advocaat kreeg twee kogels in het hoofd, een directeur van een bouwbedrijf dat niet wou meewerken werd in het ziekenhuis geklopt, enzovoort. De Kroatische regering heeft langs geen kanten greep op de maffia en wordt daarvoor zelfs terechtgewezen door de EU. Het geval KS liet ik dus liggen – te gevaarlijk, te delikaat - en ik concentreerde mij op de moord op Reihl-Kir. Dat men het nodig vond om 17 jaar lang de leugens in stand te houden, vond ik verbijsterend; daar wou ik nu wel het fijne van weten.

Interview met weduwe Jadranka Reichl-Kir

Interview met weduwe Jadranka Reichl-Kir door Goran Flauder, Feral Tribune, 27 november 1996, Split³

Goran Flauder: Hoe nam je het nieuws op dat Anton Gudelj op de luchthaven van Frankfurt [in Duitsland] was gearresteerd?

Jadranka Reihl-Kir: Ik was eerder verontrust omdat het ogenblik waar ik al jaren op wachtte eindelijk daar was. Ik heb mezelf verplicht om te stoppen met roken, ik eet enkel gezond voedsel en drink fruitsap, enkel en alleen om lang genoeg te kunnen leven om te kunnen zien dat er gerechtigheid geschiedt. Gudelj is niet zo interessant in deze zaak. Ik verwacht niet veel van hem. Maar er is altijd hoop dat zijn geweten zal wakker worden, als hij er een heeft; dat hij iets nieuw over de zaak zal zeggen tijdens het proces. Het zal niet makkelijk zijn oog in oog met hem te staan op het proces, maar daarvoor heb je kalmeer-middelen.

Ik had onlangs het meeval Mirko Tubic te zien op TV Beli Manastir [een stad in het gebied bezet door de Serven] en zijn getuigenis over wat gebeurde te horen. Hij was de enige overlevende in de wagen. Ik zocht naar een kanaal waar een film speelde, omdat ik genoeg had van politiek, toen ik een man zag spreken. Het zag er interessant uit, dus bleef ik hangen. Op een bepaald ogenblik begon hij erover [de moord] te praten: “Iemand zei – die daar gaat schieten; hij was op ons beginnen schieten voor we erin slaagden de auto tot stilstand te brengen. Ik verborg mij achter de zetel van Kir.” Op dat moment realiseerde ik me dat het Tubic was. Hij was gewond en toen de deur aan zijn kant geopend werd, viel hij uit de wagen. Toen kwamen de anderen op hem toe en begonnen ze op hem te schoppen en te slaan met hun geweren, terwijl ze op hem vloekten omdat hij de enige overlevende was. Later werd hij naar een ziekenhuis in Osijek gebracht, geëscorteerd door twee politiemannen die hem 24 uur op 24 uur moesten bewaken, maar hij slaagde er in om te ontsnappen. Waarschijnlijk werd hij geholpen door een verpleegster die de bewakers uitnodigde voor een kopje thee, zodat het hem lukte het ziekenhuis te verlaten met een wagen die voor hem gestuurd was vanuit de nabij gelegen leger barakken. Wijst dit er niet op dat alles georganiseerd was?

Toen de vrouw van Tubic hem zag zei ze dat ze hem bijna niet herkende. Later werd hij behandeld in het Militair Hospitaal in Belgrado, maar zijn nieren zijn permanent beschadigd tijdens die afranseling zodat hij om de twee dagen onder de dialyse moet.

Goran Flauder: Gudelj is bij verstek tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Ben je tevreden met het optreden van de rechtbank tot dusver?

Jadranka Reihl-Kir: Ik ben teleurgesteld! Ik heb zelfs geen uitnodigingen ontvangen voor alle 'hearings' en rechter Ruzica Somota weigerde verschillende getuigen op te roepen die een ander licht op de gebeurtenissen konden werpen. Ik was vooral teleurgesteld door de houding van de van Josip's vroegere politiemannen die verschenen als getuigen. Ten eerste keken ze allemaal toe toen hun chef werd vermoord werd en geen van hen reageerde, probeerde de moord te verhinderen of probeerde de moordenaar te

---

3 Goran Flauder, Gudelj Fired, But the Others Aimed!, Feral Tribune, 11/27/95, Split, Croatia <http://www.ex-yupress.com/feral/feral16.html> vertaald uit het Kroatisch naar het Engles op 2 december 1996 door <http://www.ex-yupress.org>

vangen. Hij [de moordenaar] werd ongemoeid gelaten terwijl hij zijn geweer opnieuw laadde en wegwandelde naar het dorp. Geen van hen kreeg ook maar een vermaning achteraf. Ze gedroegen zich zeer ruw tijdens het proces, alsof ze gedwongen waren om te verschijnen. Een van hen was gehaast, dus kwam hij binnen in het midden van een verhoor en eiste om zijn verklaring af te leggen, zonder enig respect, alsof het proces niks van doen had met zijn chef. De bevelhebber van de wegversperring [waar de moord plaats vond] “had net een koffiepauze” en had niks van het gebeuren gemerkt; controleerde hij Josip's pols en, zei hij, hij kon het niet geloven. Wie bewaakten ze daar feitelijk? Zoveel nalatigheid en niemand werd ooit gestraft...

Goran Flauder: Waarom denk je dat Gudelj enkel de schoten afvuurde, en dat iemand anders “hem als doelwit had uitgekozen”?

Jadranka Reihl-Kir: Als de hele zaak geen opgezet spel was en op voorhand gepland was, hoe kon het dan gebeuren dat de moordenaar simpelweg wegwandelde, zijn familie op de hoogte bracht en het dorp verliet terwijl daar zoveel politiemensen rondliepen. Hoe kon hij zich dan nadien drie dagen verbergen bij zijn broer in Osijek, naar Zagreb reizen en uiteindelijk Kroatië verlaten zonder enig complicatie? Ik wil dat dat opgehelderd wordt en dat is de gerechtigheid waar ik op wacht en die ik wil bereiken.

Goran Flauder: Uw overleden echtgenoot...

Jadranka Reihl-Kir: Als het u belieft, zeg dat niet in mijn gezicht. Voor mij leeft hij nog en ik beschouw mezelf als een getrouwde vrouw.

Goran Flauder: Excuseer. Uw echtgenoot, zei reeds gedurende weken voor zijn laatste opdracht dat hij het gevaar liep vermoord te worden; hij vertelde het aan de minister [van Binnenlandse Zaken], Josip Boljkovac. Van waar kwam het gevaar volgens hem?

Jadranka Reihl-Kir: Ik wil niemand beschuldigen voor de feiten zijn zijn vastgesteld op het proces. Maar het is een feit dat Josip veel problemen had met de gewapende HDZ [nationalistische partij in Kroatië aan de macht] leden; zij weren er de oorzaak van dat hij de Servische dorpen in de omgeving niet kon ontwapenen. Zij [Serven] beloofden te ontwapenen van zodra de politie de leden ontwapende. Spijtig genoeg werd van deze kans op vrede geen gebruik gemaakt; in de plaats daarvan werd Josip het doelwit voor verdachtmakingen omdat de Serven hem vertrouwden. En waarom zouden ze hem niet vertrouwd hebben, hij ging altijd ongewapend naar de onderhandelingen met zijn chauffeur Miljenko en hij knoopte altijd zijn vest los om te tonen dat hij niet gewapend was. Zelfs de Servische kranten schreven hierover; ze vonden dit ongelofelijk. Op een keer zei Josip tegen Miljenko dat hij niet zeker was dat ze levend zouden terugkeren; Miljenko vroeg hem om een pensioen certificaat te ondertekenen want hij wou voor niemand anders meer rijden na Josip. En die onderhandelingen waren bijna altijd succesvol, en de vrede werd bewaard; maar wat Josip ook opbouwde over dag zouden anderen vernietigen de nacht die er op volgde, door [Servische] dorps-wachten aan te vallen. Nu, die anderen, die nooit 'peacemakers' waren hielden ervan verder te gaan waar Josip ophield.

Goran Flauder: Minister Boljkovac hield rekening met Josip's waarschuwing en plaatste hem over naar een nieuwe post in Zagreb. Waarom is hij niet zo vlug mogelijk vertrokken.

Jadranka Reihl-Kir: Hij wou helpen om de problemen rond Tenja [een dorp nabij Osijek] op te lossen. Ik zag hem nauwelijks in die dagen. Op Woensdag liet hij

politiebescherming rond ons huis plaatsen om dat hij bekommerd was over onze veiligheid. Hij verwisseld zelfs officiële wagens op weg naar huis om mogelijke moordenaars om de tuin te leiden. Van Woensdag tot de Maandag daarop, toen de moord plaats vond zag ik hem maar een keer, op Zondagmorgen, slapend in de living. Er ging al onmiddellijk een telefoon en hij moest gaan onderhandelen in Bjelo Brdo. Hij zei dat hij dat vlug zou oplossen en dan terugkomen. Hij loste het probleem op maar kwam niet terug. Hij telefoneerde mij de laatste maal op maandag 1 Juli, 's morgens, en hij zei dat ik me geen zorgen hoefde te maken omdat “vanaf vandaag alles anders zou zijn”. Hij dacht waarschijnlijk dat we uiteindelijk naar Zagreb zouden kunnen vertrekken, waar hij verondersteld werd te gaan werken als hoofd van de politie-academie; maar het verliep allemaal anders. Inderdaad, sedert die dag is alles veranderd. Hij zei zelfs niets over Zagreb. Hij vertelde het alleen aan Barbara, onze dochter, omdat hij wist dat het voor mij moeilijk zou zijn om Dokovo te verlaten.

Goran Flauder: Meneer Glavas legt de verantwoordelijkheid bij de gewezen minister Boljkovac, omdat hij geen publieke verklaringen aflegde over de bedreigingen en geen onderzoek startte naar degenen die het op Kir gemunt hadden.

Jadranka Reihl-Kir: Tot het [de moord] plaats vond was er geen bewijs dat er een moordaanslag gepland werd. Onmiddellijk na de feiten werd Boljkovac ontslagen en kon hij niets meer doen.

Goran Flauder: Tijdens het interview voor de BBC documentaire 'The Death of Yugoslavia' sprak je ook over gebeurtenissen die zich afspeelden bij een aanval op de barricades in Borovo Naselje waar uw echtgenoot bij betrokken was. Wat gebeurde daar precies?

Jadranka Reihl-Kir: Als iemand die vocht voor de vrede uit alle kracht was Josip diep geschokt toen op een gegeven ogenblik Glavas, Vukojevic en Šušak [Kroatische Minister van Defensie] bij hem kwamen en eisten dat ze hen naar de ingang van Borovo Selo zou voeren; ze wilden de barricades zien. Op de plaats aangekomen zagen ze een 'tractor trailer' die in het midden van de weg was geplaatst. Ze vroegen om te stoppen en toen kwamen ze alle drie uit de wagen, namen pantser-afweergeschut [met de hand bediende raket werper] uit de koffer en vuurden drie granaten af. Een granaat viel op de barricade, de tweede trof een huis en de derde viel in een veld. Ikzelf en Meneer Boljkovac vertelden over die gebeurtenis voor de BBC-camera's voor de documentaire “The Death of Yugoslavia”, die overal in de wereld werd vertoond. Je kan zelf uw eigen conclusies trekken over hoe dit Josip's positie zou kunnen beïnvloed hebben tegenover alle mensen die vrede wilden.

Goran Flauder: De advocaat van Gudelj, Nediljo Resetar, zei dat hij zijn verdediging zou baseren op het feit dat zijn cliënt niet wist dat Kir en Zobundzija ook in de wagen zaten. Denk je dat hij die visie zal kunnen doordrukken?

Jadranka Reihl-Kir: Meneer Resetar wou eerst bewijzen dat Gudelj mentaal incompetent was op dat ogenblik, maar dat werkte niet. Nu, wist hij zagezegd niet wie er in de wagen zat?! Slechts enkele minuten eerder waren de vier hem in die wagen gepasseerd in de richting van Osijek, en waren ze gestopt aan de wegversperring en hadden ze gesproken met Gudelj... Er was geen ander verkeer op die weg, noch op het ogenblik van de moord en ook niet later.

Goran Flauder: Je bewaart zijn spullen op verschillende plaatsen in het huis?

Jadranka Reihl-Kir: Toe ze mij zijn persoonlijke bezittingen opstuurden, was dat een grote schok voor mij. De spullen kwamen toe in een plastic zak en alles was nog bebloed. Een uurwerk dat ik hem gegeven had, zijn chequeboek, portefeuille, sleutelhanger, allemaal vol bloed. Ze vertelden me dat ze zijn spullen niet hadden willen aanraken en dat ze die daarom niet afgewassen hadden.

Verslag van het tweede proces van Antun Gudelj

In 1996 werd het tweede proces tegen Antun Gudelj gevoerd⁴. Deze keer was hij wel degelijk persoonlijk aanwezig. Het is spijtig dat de zittingen van dit proces niet gefilmd zijn, want het leek in niks op een proces. Het had meer weg van een makabere grap, een slecht gerepeteerd cabaret. De sfeer op en rond het tweede proces had iets onwezenlijk. Psychologen zouden boeiende interpretaties kunnen geven over de houding van rechter Samota die blijkbaar genoot van de woede uitbarstingen van sommige getuigen. Hij had de getuigen opgeroepen en daarmee was de kous af voor hem. Hij liet ze maar uitrazen. Nooit gebruikte hij zijn hamer niet om de orde in de rechtszaal te herstellen. Blijkbaar vond hij de chaos die nu en dan in de rechtszaal heerste interessant.

De openbare aanklager Miroslav Jukic daarentegen moeide zich actief met de getuigen en hun verklaringen. Toen de advocaat van Jadranka Reihl-Kir getuigen opriep die de ware toedracht van de moord konden toelichten stond hij meestal met veel misbaar op en wuifde ze weg met een enkel handgebaar. De getuigen werden niet toegelaten, punt. De aanklager van het eerste proces, Mihajlo Marusic, had voorgesteld om exact dezelfde getuigen op te roepen tijdens het tweede proces. De rechtbank weigerde dit. Toen de advocaat van Jadranka Reihl-Kir, Slobodan Budak, om uitleg vroeg, kreeg de openbare aanklager ei zo na een psychotische aanval. Het was alsof Josip Reihl-Kir op de beklagdenbank zat en niet zijn moordenaar. Jucic barste regelmatig in woede uit als een of andere verklaring van een getuige niet strookte met zijn vooropgezette visie. Hij zat gewoon aan de verkeerde kant van de rechtzaal. Hij had naast de advocaat van Gudelj moeten zitten.

Sommige getuigen spraken de verklaringen tegen die ze in het eerste proces, 'in abstentiae', hadden afgelegd. De rechter liet begaan. Kende de rechter zijn dossier niet misschien? Hun opgeblazen tronies en de laatlunkende grijns op hun gezicht de spraken boekdelen. Sommige weigerden zelfs gewoon om te verschijnen of zeiden vlakaf tegen de rechter dat hij geen moeite moest doen hen nog een tweede keer op te roepen. Ze zouden toch niet komen. Daar tilde hij niet aan. Een getuige eiste smalend, vanuit de getuigenbank, dat de rechtbank zijn tramkaartje 'stante pede' zou vergoeden. Minachting voor de rechtbank is blijkbaar alleen iets voor Amerikaanse televisie-series? De getuigen voelden zich oppermachtig.

Het gedrag van de openbare aanklager Miroslav Jukic was, om het zacht uit te drukken, dubbelzinnig. Hij probeerde aan te pappen met Jadranka Reihl-Kir. Ook, als de pers in de buurt was, deed Miroslav Jakucic zich voor als een vriend van de familie Reihl-Kir, wat hij nooit geweest was. Na elke zitting sprak hij haar aan en nodigde haar uit om een koffie te gaan drinken. Daarna bracht hij haar naar haar auto en telkens weer maande hij haar aan tot voorzichtigheid. Hij zei dat hij vreesde voor een aanslag tegen haar. In die periode werden nog regelmatig auto's opgeblazen. Jadranka dacht dat hij haar wou bang maken. Ze liet zich niet inpalmen.

Hij moet het gevoeld hebben en vroeg op een keer aan Jadranka Reihl-Kir: "Waarom vertrouw je me niet?" Waarop ze antwoorde dat ze hem inderdaad niet vertrouwde omdat hij al haar getuigen weigerde. Hij stelde daarop voor dat ze zelf geschreven getuigenissen zou verzamelen van al haar getuigen, dat ze die dan bij hem moest brengen en dat hij dan zou beslissen of hij ze zou laten oproepen of niet. Zij moest dus zijn werk en het werk van

⁴ Dit verslag is vooral gebaseerd op de getuigenis van Jadranka Reihl-Kir weergegeven in verschillende interviewes en artikels, o.a.: Goran Flauder, Political Activism of the Widow of Josip Reihl-Kir, Nacional, Zagreb, Croatia, September 12 1999, <http://www.ex-yupress.com/nacional/nacional4.html> en Drago Hedl, Just a Small Murder, AIM, ZAGREB, June 13, 1997, <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199706/70621-005-trae-zag.htm>

de politie doen.

Mirko Tubic, de enige overlevende van de schietpartij getuigde ook op het nieuwe proces. Hem konden ze moeilijk weigeren. Hij legde uit dat Josip Reihl-Kir onder vuur lag van de plaatselijke HDZ. Hij had een aanklacht ingediend tegen Branimir Glavas, een van de oprichters van de HDZ, omdat deze als chef van TO van Osijek⁵, twee politiemannen op nacht-patrouille had ontwapend en ze naar het MUP⁶ van Osijek had gebracht. Alhoewel de TO in vredetijd geen enkele politionele bevoegdheid had, trad ze steeds weer op in plaats van de officiële politie. In de hoofden van de HDZ-leden was de oorlog blijkbaar al begonnen. Kir had geen zin in die vuile politieoorlog. Hij was geen lid, van geen enkele partij trouwens. Hij deed zijn werk als politiemann in eer en geweten. Hij probeerde de sluimerende revolte van de Serven in de dorpen rond Osijek te stoppen via onderhandelingen, niet met geweld, de strategie van de HDZ.

Op de fatale 1 Juli ging Reihl-Kir naar Tenja met een delegatie van het Uitvoerend Comité van de Raad van Osijek om nog eens te onderhandelen over “een normalisatie” van de betrekkingen. Toen beide partijen op het punt stonden een overeenkomst te sluiten over de opruiming van de barricades kwam er een boodschapper uit Osijek met het bericht dat de MUP politie van Osijek onderweg was om het dorp binnen te vallen. Kir sprong snel in de auto van Mirko Knezevic en samen met Tubic en Zobundzija vertrokken ze richting Osijek om de MUP tegen te houden. Op weg naar Osijek dicht bij Novo Tenja werden ze echter tegengehouden door een gewone politiepatrouille, waar ook Antun Gudelj deel van uit maakte. Er vond een bizarre confrontatie plaats. Een aantal politiemannen vloekten en scholden tegen hun Chef. Ze beschuldigden hem ervan te heulen met de vijand, de Chetniks.

Gudelj confronteerde Kir met geruchten die hij opgevangen had. Zijn vader en zijn moeder zouden die morgen zijn opgehangen aan de kerktoren van Tenja. Zijn moeder zou zijn verkracht en hun huis zou in brand gestoken zijn. Die geruchten over zijn ouders en hun huis bleken achteraf vals te zijn of ze waren gewoon verzonnen. Ze waren trouwens makkelijk controleerbaar. Een telefoontje volstond. Het checkpoint van de patrouille bevond zich op nauwelijks 500 meter van het ouderlijke huis van Gudelj. En wie blijft er nu op zijn post als zijn ouders vermoord zijn? Het was nog geen oorlog. Toch hield Gudelj dit verhaal vol voor de rechtbank. Hij zei dat hij daarover razend was en dat hij daarom, later, toen Kir voor de tweede maal, de patrouille naderde had geschoten; uit razernij.

Toen de wagen met Reihl-Kir eindelijk werd doorgelaten door de patrouille reden ze verder naar Osijek waar ze al snel zagen dat die MUP aanval ook al een verzinsel was. Knezevic draaide de auto en keerde terug naar Tenja om verder te onderhandelen. Tubic verklaarde dat ze op hun terugweg aan het checkpoint Gudelj terug zagen staan langs de weg, hij zei:

“Hij hield zijn machinegeweer vast bij de riem zoals “Krauts” gewoonlijk deed [dit is een 'nickname' voor een Duitse soldaat in de tweede wereldoorlog, verwijzend naar Sauerkraut]. Iemand in de wagen zei: “Ze gaan schieten;” Ik weet nog altijd niet wie dat zei, zei Tubic, Milan, Goran of Kir. Dan hoorden we spervuur. Ik wierp mij achter de zetel van Kir en na enkele seconden, toen het schieten was gestopt, hief ik mijn hoofd op. Zobundzija lag op de plaats waar hij daarvoor had gezeten, het bloed gutste nog uit zijn lichaam. Ik draaide mijn ogen naar voor – Milan lag ineengekrompen op de schoot van Kir. En Kir leunde op Milan's schouder. Ze waren allebei doorweekt van het bloed. Weet je, zoals het eruit ziet als het hart nog klopt. Het gebeurde allemaal in een seconde”.

---

5 Van 12 Oktober 1990 tot 24 April 1992 was Branimir Glavas hoofd van het 'Sekretarijat za narodnu obranu općine Osijek', letterlijk vertaald: het secretariaat voor volks-verdediging van het district Osijek Deze militaire structuur was een erfenis van Tito. Elke republiek had naast het Nationaal Volksleger (JNA) zijn eigen territoriale defensie. Deze 'Teritorijalna obrana', Deze Territoriale Verdediging werd de basis voor het nog op te richten Kroatisch Leger.

6 Ministarstvo Unutarnjih Poslova: Ministerie van Binnenlandse Zaken ook Ministerie van de Politie

De moord gebeurde 's middags en volgens Gudelj's verklaring op het proces bracht hij de volgende nacht in de korenvelden door. Hij verklaarde nadien:

“Zo rond zes uur ging ik terug naar het checkpoint. Een van de politiemannen riep naar de twee anderen 'Niet schieten, het is Gudelj!' Ik kwam dichterbij en vroeg om een glas water. Ze namen me mee ergens naar binnen en gaven me een glas water. Daarna lieten ze me telefoneren naar mijn broer Zivko vanuit een andere huis. Mijn broer kwam me halen met zijn auto en bracht me naar Osijek. Aan het checkpoint van de Landbouw Faculteit hield niemand ons tegen.”

Rechter Ruzica Samota interesseerde zich blijkbaar niet voor deze nieuwe gegevens. Uit dit verhaal en nog uit andere verklaringen van Gudelj bleek dat er een reukje aan de hele zaak was. Het kon niet anders of iemand dekte Gudelj in, maar Gudelj's aandeel in de moordaanslag kon de Rechtbank tenslotte toch niet onder de mat vegen. Hij werd opnieuw, 'in presentia' nu, veroordeeld maar dezelfde rechter, die hem veroordeelde, liet hem bijna onmiddellijk weer vrij. Gudelj kon genieten van een Amnestiewet die bedoeld was om de opstandige Serven te re-integreren in de Kroatische maatschappij. Deze Amnestiewet was echter niet van toepassing op zware misdaden zoals een drievoudige moord, maar toch werd Gudelj op basis van deze Amnestiewet vrijgelaten.

Deze Amnestiewet was er gekomen onder druk van de internationale gemeenschap met het oog op de normalisatie van de toestand. De wet was een toepassing van het Erdut akkoord. Dat akkoord gold voor Oost-Slavonië tussen de Kroatische regering en de Servische bezetters en werd op 12 november 1995 ondertekend⁷. In december 1995 maakten de Dayton akkoorden weliswaar een einde aan de oorlog in van Kroatië en in Bosnië. Het einde van de gevechten betekende echter niet het einde van de spanningen tussen Kroaten en Serven in Slavonië. De VN blauw-helmen handhaafden er nog altijd een broze vrede, waaronder een groot detachement van het Belgisch leger. Het Belgisch leger is dus goed voorbereid als in Brussel de pleuris uitbreekt tussen Vlamingen en Walen. Het Hoogste Gerechtshof (Vrhovni sud Republike Hrvatske) van Kroatië bekrachtigde de vrijlating van Gudelj.

De bekende Zagrebse advocaat, Slobodan Budak, die de vrouw van Reihl-Kir vertegenwoordigde op de Rechtbank noemde beslissing van de Rechtbank om Gudelj vrij te laten “schandalig”. Hij zei dat er geen enkele grond was om de Amnestiewet op de zaak van Gudelj toe te passen. Budak verklaarde aan het tijdschrift Bumerang:

“Had President Tudjman dan in Vokovar niet gezegd dat iedereen kon vergeven worden behalve degenen die bloed aan hun handen hadden? Het maakt niet uit over wiens handen we het gaat, had hij gezegd. Als ze bloed aan hun handen hebben moeten ze zich verantwoorden voor hun daden. Of het nu een Serf of een Kroaat of een Bosniak is, of hij nu aan de kant van de aanvaller of aan de kant van de aangevallene stond. Dit zou niets mogen uitmaken.”

Budak ging in beroep tegen de vrijlating van Gudelj bij het Hoge Gerechtshof van de Kroatische Republiek, en de Jadranka Reihl-Kir diende een zaak tegen Gudelj in bij het Internationaal Crimineel Tribunaal van Den Haag. Het ICTY in Den Haag legde de zaak opzij maar verwierp ze niet. We zullen later zien hoe het Hoge Gerechtshof gereageerd heeft.

Op 3 juni 1997 – hij had één jaar van de 20 jaar waartoe hij eerder veroordeeld was gezeten – is Gudelj een vrij man. Hij kreeg meteen de status van een media-held in

⁷ Zie voor de tekst http://www.usip.org/library/pa/croatia/croatia_erdut_11121995.html

Kroatië. Hij wist niet aan wie hij eerst een interview moest toestaan. Het weekblad 'Globus' weidde 4 bladzijden aan zijn vrijlating. We nemen hier een passage uit dat interview over.

Interview met Antun Gudelj, Zagreb, Globus, 13 Juni 1997:⁸

“De avond voordien op 30 juni [1991] was ik met mijn broer en zoon in Tenja. In het centrum zagen we een scherpschutter op een dak. Na het bezoek aan mijn ouders die in het huis naast het mijne wonen, maakten we een omweg toen we naar huis gingen. Hoe dan ook, onderweg stootten we op een barricade. Op dat ogenblik stak ik een lader in de kamer van mijn machinegeweer voor het geval we ons zouden moeten verdedigen. Gelukkig was er niemand aanwezig op de barricade en konden we om de barricade heen gaan naar ons checkpoint op de weg naar Osijek. Zo kwam het dat mijn geweer geladen was toen 'Stojadin' samen met de overleden Kir en anderen uit de richting Osijek kwamen. Ik was van dienst dus ik verliet het checkpoint om ze tegen te houden. Het onderzoek wees uit dat de wagen nog in zijn derde versnelling stond. Met andere woorden, ze stopten niet. Ik stapte opzij om niet overreden te worden, en terwijl ik sprong bleef mijn vinger toevallig haperen achter de trekker en, de rest weet je.”

Er straalt een zekere arrogantie uit het verhaal van Gudelj. Het soort 'understatement' van een macho, in de zin van, 'ik doe alsof het een ongeluk was, maar ik klink zo ongeloofwaardig... jullie weten wel wat er gebeurd is, ik heb hem genadeloos neergeknald, maar niemand kan mij wat.' Antun Gudelj voelde zich onaantastbaar. Alle kosten die Antun Gudelj maakte tijdens het proces werden betaald door de staat. Het kan niet anders dan dat hij hogere bescherming genoot? Van wie? Van zijn machtige opdrachtgevers? Volgens Jadranka Reihl-Kir haalde Antun Gudelj enkel de trekker over. Hij was slechts de uitvoerder van een moord uit in opdracht. Volgens haar was het een politieke moord en ze legt uit waarom.

In de periode die aan de aanslag voorafging realiseerde Josip Reihl-Kir zich wel degelijk dat hij gevaar liep. Tijdens de laatste maanden van zijn leven zat hij meestal op zijn werk in Osijek en naar het einde toe sliep hij zelfs op zijn bureau. In het begin van de Lente van 1991 was hij zo bezorgd over de veiligheid van zijn familie dat hij Jadranka een wapen gaf en haar leerde hoe ze het moest gebruiken. De extremisten en criminelen baarden hem de meeste zorg. Hij toonde haar hoe ze naar de deur moest sluipen als er 's nachts werd aangeklopt, hoe ze moest schieten. Hij legde haar uit hoe ze zich langs de muren moest bewegen en dat ze eerst in de lucht moest schieten als ze aangevallen werd. De laatste maanden had hij een bewaker voor hun deur gepost en enkele dagen voordien had hij twee politiemannen van Djakovo, waar ze woonden, de opdracht gegeven Jadranka en Barbara, hun dochter, voortdurend te volgen en in de gaten te houden.

Hij wist heel goed van waar het gevaar kwam. Hij had gezegd dat het gevaar van de HDZ kwam, en niet van de Serven in de dorpen rond Osijek. Daarmee verwees hij natuurlijk naar de burgemeesters van de verschillende dorpen waarmee hij contacten onderhield en niet naar de extremisten daar. Tijdens zijn leven viel er geen enkel slachtoffer in geen van de zes politiedistricten waarvoor hij verantwoordelijk was. Hij was het eerste slachtoffer. Hij geloofde dat hij het vertrouwen van de goedmenende Serven moest aanwenden om de vrede te bewaren. Hij wist dat als hij vertrok er niemand meer zou zijn om mee te onderhandelen en dat dan de oorlog zou uitbreken. Een dag voor de moord was hij nog naar het dorp Bjelo Brdo geweest om de barricades die de plaatselijke Serven hadden opgeworpen te verwijderen. Toen de Serven de volgende dag hoorden wat er gebeurd was wierpen ze hun barricades terug op. Er volgden geen onderhandelingen meer. Er was

---

⁸ Mijn vertaling uittreksel uit <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199706/70621-005-trae-zag.htm> oorspronkelijk verschenen in Globus <http://www.globus.com.hr/> en vertaald uit het Kroatisch naar het Engels door <http://www.aimpress.ch>

niemand meer waarmee ze konden onderhandelen.

Hij had de Minister van Binnenlandse Zaken, Josip Boljkovac, gevraagd hem over te plaatsen naar een andere post omdat hij wist dat zijn leven in gevaar was. Uiteindelijk stemde Boljkovac toe en bood hem de leiding van de politie academie in Zagreb aan. Jadranka had hem een ultimatum gesteld, ze gaf hem tijd tot 1 Juli. Die bewuste 1 Juli morgen belde ze hem op en hij antwoorde haar dat hij wist dat vanaf nu alles zou veranderen. Jadranka had er geen idee van hoe het zou veranderen maar veranderde zeker niet in die zin die ze zich had voorgesteld. Diezelfde morgen nog kreeg Josip ook een telefoontje van Slavko Degoricija die hem zei dat hij die morgen in Zagreb verwacht werd, en vroeg hem waarom hij nog steeds in Osijek zat. Josip legde uit dat hij nog naar Tenja wou gaan om de spanning daar weg te nemen en dat hij de volgende dag naar Zagreb zou afreizen. Het was echter een brug te ver.

Eventjes enkele zaken op een rijtje: (1) Zelfs zijn Minister wist dat Josip Reihl-Kir met de dood bedreigd werd. (2) De moord werd gepleegd in het bijzijn een gans peleton politiemannen, die niets ondernamen om de moordenaar op te pakken. (3) De moordenaar liep nadien nog minstens een dag vrij rond, en kon rustig afscheid nemen van zijn familie. (4) De moordenaar kon dan ongehinderd naar het buitenland vertrekken, over de streng bewaakte grens komen en ontsnappen naar het buitenland. (5) Het tweede proces tegen Antun Gudelj was een farce. (6) Gudelj werd vrijgelaten op basis van een Amnestiewet die niet van toepassing was op zulke zware misdaden. (7) En dan is er nog dat bizarre verhaal van die provocatie in Borovo Selo. Hier is meer dan een zaak niet in de haak. De hypothese van een politieke moord lijkt mij zeer aannemelijk. Als om een politieke moord gaat wordt het tijd dat we de politieke situatie die aan de moord vooraf ging eens wat van dichterbij gaan bekijken.

Van “Eenheid en Broederlijkheid”...

Joegoslavië was het meest heterogene land van Europa. De wapenspreuk van Joegoslavië was “Bratsvo i Jedinstvo” wat “Broederschap en Eenheid” betekent, later in de jaren tachtig had men die beter kunnen veranderen in “raznolikost i sukob”, verscheidenheid en conflict. Het was een mozaïek van verschillende etnische naties met grenzen die mekaar overlaptten. Om die situatie een klein beetje beheersbaar te maken had het de meest uitgebreide Grondwet van de wereld. Deze bevatte 403 artikels en was 158 bladzijden lang. 'Zelfbestuur' was er het centrale thema van. Deze ingewikkelde structuur kan niet in enkele zinnen samenvatten, daarom zal ik er de voor ons verhaal meest relevante passages uitlichten. Het is niet de bedoeling om in dit kort hoofdstuk de nationale kwestie in Joegoslavië te verklaren of de oorzaken van de oorlog uit de doeken te doen; ik wil enkel het kader weergeven waarin een van die verhalen van de nationale oorlogen zich afspeelden.

De politieke organisatie van Joegoslavië was 'high tech'. Er werd een onderscheid gemaakt tussen Staten en Naties/Nationaliteiten. Staten hadden een geopolitieke basis, Naties/Nationaliteiten een cultureel etnische basis. Beiden stonden los van mekaar. Het verschil tussen de definities van Staat en Natie was eerder vaag, het was louter pragmatisch. **Deze dubbelzinnigheid zou op lange termijn het einde van Joegoslavië worden.** Kwatongen zullen beweren dat Tito die opdeling invoerde om de centrale macht over gans Joegoslavië onverdeeld veilig te stellen maar je zou ook kunnen stellen dat het de uitdrukking was van een multi-etnische realiteit die niet gebonden was aan grenzen. In verschillende gebieden leefden de verschillende Naties/Nationaliteiten door mekaar, naast mekaar in hetzelfde dorp, dezelfde straat.

De Staten of geografische eenheden kwamen overeen met de 6 Republieken: Slovenië, Kroatië, Servië, Macedonië, Montenegro en Bosnië Hercegovina. Het verschil tussen Naties en Nationaliteiten was duidelijk maar had voor de rest geen consequenties: een Natie ook 'samenstellende Natie' genoemd had een Republiek binnen de grenzen van Joegoslavië, een Nationaliteit had een Republiek buiten de grenzen van Joegoslavië. De Naties waren verspreid over heel Joegoslavië. De Servische Natie was orthodox van oorsprong, en had vertegenwoordigers in Servië natuurlijk, maar ook in Macedonië en Kroatië. De Kroatische Natie was Katholiek en vertegenwoordigd in Kroatië en Bosnië Hercegovina. Bosnië bestond voor 44% uit Bosniakken, die Moslim waren. In Macedonië woonden Serven, Macedoniërs en Albanen. In Montenegro had je Serven en Montenegrijnen. Slovenië was het enige gebied waar enkel Slovenen woonden. Daarnaast had je ook nog de Albanese Nationaliteit, de Hongaarse Nationaliteit en men kon ook Joegoslaaf op zijn paspoort laten zetten, iets wat 4% van de bevolking ook deed⁹.

In 1974, na de nationalistische avonturen van de 'Kroatische Lente' kwamen er ook nog twee autonome provincies bij, Kosovo en Vojvodina, deelgebieden van Servië. Het recht op zelfbeschikking van een Natie werd ook in de Grondwet vastgelegd. Dit wil zeggen dat de Kroaten als Natie wel over dit recht beschikten maar de Kroatische Republiek niet. Dus om een boedelscheiding door te voeren moesten Servië en Kroatië het eens raken over de verdeling van Bosnië waar grote hoeveelheden Serven en Kroaten woonden. Van alle volkeren waren de Serven het meest verspreid over de Federatie en Servië had ook het grootste aantal minderheden binnen zijn grenzen.

In Servië, Kroatië en Bosnië werd een en dezelfde taal gesproken. Culturele invloeden van vroegere Grootmachten, het Oostenrijks-Hongaarse Keizerrijk, het Ottomaanse Rijk en het Byzantijnse rijk die er hun oorlogen hadden uitgevochten, hadden van het gebied een

⁹ Detrez, Raymond, 2000, De Sloop van Joegoslavië, Relas van een Boedelscheiding, Gadewijch Antwerpen-Baarn, BRTN-VAR, pp.339, p. 122-127

lappendeken gemaakt van volkeren en godsdiensten. Na de verdeling van het Romeinse Keizerrijk in de 4de eeuw na Christus in een Oostelijk en Westelijk deel, liep de grens tussen de nieuw ontstane rijken, het Byzantijnse en het Roomse Rijk dwars door het toenmalige Joegoslavië. Die grens markeert vandaag nog altijd de grens tussen Kroatië en Servië. Het werd een voortdurend twist-gebied. Vanaf de 14de eeuw bezetten de Ottomanen Bosnië, Macedonië en het grootste deel van Servië.

Tussen de bedrijven door waren er in de geschiedenis ook tijdelijke lokale koninkrijken en keizerrijken. Het Koninkrijk Kroatië was een onafhankelijke staat van 925 tot 1102 en omvatte Kroatië en Bosnië Herzegovina. Ook nog onder het Oostenrijks-Hongaarse Rijk werd het tot 1918 beschouwd als een afzonderlijk koninkrijk.

Het Servische Keizerrijk was eveneens een Middeleeuws rijk in de Balkan, het was maar een kort leven beschoren van 1346 tot 1376 maar het was wel een periode van grote culturele bloei. Het was een van de grotere staten van Europa toen. Maar het viel net in het tijdperk dat ook gekenmerkt werd door de veroveringen van het Ottomaanse Rijk. Toen de Servische troepen onder leiding van Prins Vuk Lazar definitief verslagen werden in 1389 was het Servische rijk reeds uiteengevallen. Het takelde daarna nog verder af tot een ministaatje. Het grootste gedeelte van zijn grondgebied werd ingenomen door de Turken.

In het begin van de zestiende eeuw waren de Balkans het slagveld van een langdurige oorlog tussen het Ottomaanse Rijk en het Habsburg Regime in Oostenrijk. Toen het Oostenrijkse en Hongaarse Rijk samen smolten, kwam Kroatië onder het bewind van Wenen, terwijl Servië, Bosnië en Macedonië onder Turkse controle bleven. De oorspronkelijke Krajina waren stukken onherbergzaam gebied die door Oostenrijk uit Slavonië en Kroatië gekerfd waren in 1553/1578. Het was de militaire bufferzone tegen het Ottomaanse Rijk. Voor de verdediging werden vooral Serven aangetrokken die vluchtten voor de Turken, naar de regio emigreerden en er zich vestigden. Operatie 'Storm' van het Kroatische leger zou in 1995 een einde maken aan die 400 jaar bewoning.

Het Koninkrijk Servië was het resultaat van een overwinning op de Bulgaren en het overleefde twee Balkan oorlogen van 1882 tot 1918. Op zijn hoogtepunt in 1918 omvatte zijn territorium het huidige Servië, Macedonië, Montenegro en grote delen van Kroatië en Bosnië. Het was de voorloper van het Koninkrijk Joegoslavië dat gesticht werd tijdens het verdrag van Versailles in 1919. Een klein overzichtje van die oorlogen de laatste 100 jaar in die regio werden uitgevochten: de Servisch-Bulgaarse oorlog in 1885, de eerste Balkan oorlog in 1912-13, de tweede Balkan Oorlog in 1913, Wereldoorlog I in 1914-18, Wereldoorlog II in 1940-45.

Na de eerste Wereldoorlog werd het Zuid Slavische lappendeken voor het eerst verenigd en kreeg het de naam 'Koninkrijk van Joegoslavië'. Het bleef bestaan tot tot 17 april 1941, toen Hitler het ontbond. Het gebied bestond uit de huidige landen Bosnië en Hercegovina, Servië, Montenegro, de Republiek Macedonië, en het grootste deel van het huidige Slovenië en Kroatië. Tijdens de 2de Wereldoorlog viel het 'Koninkrijk van Joegoslavië' in handen van de As-mogendheden. De onafhankelijkheid van Kroatië werd reeds op 10 april 1941, nog tijdens de inval van de As-mogendheden in Joegoslavië, uitgeroepen door de pro-nazi beweging, de Ustaše. Met de goedkeuring van Adolf Hitler. Aan het hoofd van deze Ustaše staat, de 'Nezavisna Država Hrvatska', NDH kwam Ante Pavelić te staan. Deze nieuwe staat bestond uit het hedendaagse Kroatië, minus Dalmatië en Istrië, dat aan Italië werd toegekend, en enkele stukjes in het noorden die onder Hongaars bestuur kwamen te staan. Bovendien omvatte de NDH geheel Bosnië en Herzegovina. De andere delen van Joegoslavië, Servië, Montenegro en Macedonië vielen onder het rechtstreeks militair bestuur van het Duitse Rijk. Een aantal grensgebieden vielen onder Bulgaars en Hongaars bewind.

De Ustaše¹⁰ voerden een grootschalige genocide uit op Joden, Zigeuners en Serven. Schattingen van het totaal aantal slachtoffers lopen van 300.000 tot 1.000.000, maar de meeste historici houden het op 600.000. In tegenstelling tot de Duitsers zelf hielden de Ustaše geen nauwkeurige administratie bij. Het concentratiekamp Jasenovac was het grootste niet-Duitse concentratiekamp. De regering poogde zich geheel van de Serven, die in het oosten van het land leefden, te ontdoen. Zij stelde zich tot doel een derde van de Serven te vermoorden, een derde te deporteren en een derde te bekeren tot het Rooms-katholicisme. Zij werden hierbij gesteund door rooms-katholieke geestelijken. Veel Ustaše leiders konden na de oorlog ontsnappen dank zij de hulp van de Katholieke Kerk. De Ustaša bendes plunderden dorpen aan de andere kant van de Dinarische Alpen. Ze gingen zo erg te keer dat zelfs de Italiaanse en Duitse bezetters hun afkeer niet langer konden bedwingen. General Edmund Glaise von Horstenau heeft in 1942 verschillende rapporten geschreven voor de 'Wehrmacht' waarin hij zijn verachting over de wreedheid van the Ustaše duidelijk liet blijken¹¹.

Onder de Partisanen waren de Serven de grootste groep. De Partisanen waren op een multi-etnische basis georganiseerd over gans Joegoslavië. Er was aanvankelijk ook een Servisch Royalistisch weerstandsorganisatie: de Chetniks. Chetniks was de naam van een militair korps voor de Eerste Wereldoorlog actief was in Kosovo. Die waren berucht voor hun wreedheid tegenover de Albanese bevolking. De Chetniks trokken zich terug uit de strijd tegen de Nazis toen Hitler represaille maatregelen afkondigde. Nu concentreerden ze zich op niet-Servische groepen die ze van verraad beschuldigden. Ze vielen de Partisanen aan en werkten daarvoor samen met het collaborerende Servische regime en in 1942 vielen ze ook de Ustase aan. De oorlog liet een spoor na van etnische verbittering die nooit geheel verdween.

Langzaam groeide de partizanen-beweging uit tot de sterkste verzetsorganisatie van het land. Het bergachtige terrein van Joegoslavië was ideaal voor een guerrillastrijd tegen de buitenlandse indringers. De Duitsers probeerden met zeer gewelddadig vergeldings-acties de Partisanen te stoppen. Tito zelf ontsnapte verscheidene malen ternauwernood aan de dood bij doelbewuste operaties van de Duitsers.

De partizanen organiseerden in de bevrijde gebieden comités die optraden als voorlopige regering. Tijdens twee bijeenkomsten, in Bihać op 26 november 1942 en in Jajce op 29 november 1943, werden de contouren geschetst voor een naoorlogs federaal Joegoslavië. Ook werd Tito benoemd tot maarschalk. Hoewel de beloofde substantiële hulp van de Sovjet-Unie op zich liet wachten, wist Tito als leider van het verzet uiteindelijk de overwinning te behalen, mede door westerse diplomatieke en militaire steun. In eigen land leek hij voor alle partijen een aanvaardbare figuur, omdat hij de verschillende etnische groepen van Joegoslavië een grote mate van autonomie beloofde. Zijn voornaamste strategie om de vrede te bewaren zou erin bestaan de grootste Republiek, Servië in te tomen. Bij de eerste verkiezingen na de 2de Wereldoorlog behaalde de Communistische Liga de volstrekte meerderheid en ze zou officieel aan de macht blijven tot 1992.

Tito en zijn Partizanen slaagden erin de Duitsers van hun grondgebied te verjagen zonder directe steun van het Rode Leger van Rusland. Dit gaf hem niet alleen een groot prestige bij de Joegoslaven zelf, hij had erdoor ook de gelegenheid zich tamelijk onafhankelijk op te stellen tegenover Stalin en de rest van het Sovjetblok die meer verschuldigd waren aan het Rode Leger. Al snel scheurde Joegoslavië zich los van de Komintern. Tito maakte van zijn verwijdering van de USSR gebruik om steun los te krijgen van de VS via de Marshall plan, wat hem ook lukte. Tito speelde tevens dank zij zijn onafhankelijke politiek een

10 Zie Ustase, Knowledge Rush Encyclopedia, <http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Ustase/>

11 Zie Sam Vaknin, The Union of Death Terrorists and Freedom Fighters in the Balkans "The Insurgents and the Swastika", E-Book, A Narcissus Publications Imprint, Skopje 2004, Part IV, p. 55 <http://www.narcissistic-abuse.com/terrorism.rtf>

belangrijke rol in de internationale politiek. Hij werd de leider van de niet-gebonden landen die voor het eerst officieel samenkwamen in Belgrado in 1961¹².

Joegoslavië zet een omvangrijk programma voor heropbouw en industrialisering op. De oprichting van de multi-etnische Republiek Bosnië was een onderdeel van het plan van Tito om het anti-nationalistische karakter van Joegoslavië te verstevigen. De Serven bleven wel dominant aanwezig binnen het partijapparaat, de Geheime Politie en de leiding van het Joegoslavische Volksleger, het JNA. Aangezien ze zowel een inval van de NATO als van de USSR te duchten hadden, gaf Tito aan het leger een centrale rol in het nieuwe Joegoslavië. Het werd zo een van de grootste legers van Europa. De regering zette ook een uitgebreid netwerk op van lokale milities voor de territoriale verdediging naar het model van de Partizanen. De Joegoslavische defensie-industrie werd een van de grootste van de wereld. De belangrijkste wapenfabriek kwamen in Bosnië te liggen omwille van zijn centrale strategische ligging. De wapenindustrie dreef handel met het Westen en het Oosten. Ook investeringen werden aan beide zijden van het Ijzeren Gordijn opgehaald. Reuzen als Lockheed sloten contracten af met Joegoslavië.

Op 26 Juni 1950 steunde de Nationale Vergadering een cruciaal wetsvoorstel van Molovan Djilas en Tito over "zelfbestuur": een vorm van onafhankelijk socialisme waar de werkers delen in de winst van de door de staat geleide industrieën. Op 13 Januari 1953 werd vastgelegd dat de wet over "zelfbeheer" de basis zou worden van de ganse sociale orde in Joegoslavië. Het zelfbestuur bestond vooral aan de basis, in de fabrieken. Het was een vorm van directe democratie maar die liep niet door tot bij de partij-kaders. De partij was streng hiërarchisch gestructureerd. Vooralsnog controleerde de partij het zelfbestuur aan de basis. Niettemin hadden Tito en de Kommunistische Liga een sterke ideologische invloed op de maatschappij. Het charisma van Tito was daarin van doorslaggevend belang. De ideologie werd niet opgedrongen met Gulags en vervolgingen maar via directieven en onderhandelingen. De Stalinisten zijn wel systematisch vervolgd geweest en weggeborgd op het eiland Goli Otok.

Op 7 April 1963 veranderde de naam van het land officieel in de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië. Hervormingen moedigden het privé-initiatief aan en drongen in grote mate de beperkingen van vrije meningsuiting en godsdienstvrijheid terug. In hetzelfde jaar verklaarde Tito dat Joegoslavië zijn eigen weg moest verdedigen met argumenten wat inhield dat de vrijheid van discussie moest geëerbiedigd worden en de dictatuur moest afgeschaft worden. De staatsveiligheid (UBDA) zag zijn mankracht herleid tot 5000 man. Op 1 Januari 1967 was Joegoslavië het eerste Kommunistische land dat zijn grenzen open zette voor buitenlanders en schafte het de visa verreisten af. De Joegoslaven zelf mochten ook vrij naar het buitenland reizen.

---

12 Zie Hans Köchler (ed.), *The Principles of Non-Alignment. The Non-aligned Countries in the Eighties -- Results and Perspectives*. London: Third World Centre, 1982. ISBN 0-86199-015-3 Google Print:

<http://books.google.com/books?vid=ISBN0861990153&id=WlaLuBO-YBMC&printsec=frontcover>

...naar “verscheidenheid en conflict”

Alhoewel de Ustaše collaborateurs serieus vervolgd en gestraft zijn na de oorlog werd de discussie erover en het historisch onderzoek ervan opzij geschoven door de partij-ideologen voor wie “Broederschap en Eenheid” voor ging op verwerking en studie. Tito wou dat het verschrikkelijke verleden dat Serven en Kroaten deelden vergeten werd.

De Kommunistische Liga beperkte de herinnering aan de 2de WO tot de glorieuze strijd van de Partizanen. Het devies van de Communistische Liga was “Eenheid en Broederlijkheid”. Dat motto werd bij elke speech en in alle propaganda steeds opnieuw herhaald. Maar noch het resentiment van de Serven noch het revanchisme van de Kroaten kwamen aan bod in het publiek debat. Na de dood van Tito was al heel snel wel het geval. De discussies over WO II kwamen naar boven drijven. De Kroaten verweten de Serven dat ze het aantal slachtoffers van de NDH-staat overdreven, de Serven werden al razend bij het horen van het woordje 'maar' in 'maar 200,000 Serven vermoord'. Het nationalistisch discours stak de kop op. Heel wat toekomstige functionarissen van de HDZ, waaronder Tudjman reisden meerdere keren naar het buitenland op het einde van de jaren tachtig om steun te verzamelen bij de émigrés voor de Kroatisch nationalistische zaak. Hoe dan ook werden deze vroege contacten met de Diaspora buiten Joegoslavië reeds door de Serven als dissidentie gezien¹³. In tegenstelling tot de Kroaten waren de Serven vooral bezorgd voor de Diaspora van Serven binnen Joegoslavië. In 1981 protesteerden Albanese studenten in Kosovo om de status van Republiek te eisen. De repressie van de politie was hevig. Er ontstonden nieuwe 'grassroot' bewegingentegen kernenergie en militaire bewapening vooral in Slovenië en Kroatië. In Slovenië waren ze verenigd rond het antimilitaristisch tijdschrift Mlina. Het JNA opende een heksenjacht op zijn redakteurs.

Westerse zogezegde experts maken zich er meestal vanaf door te stellen dat in Joegoslavië nationalistische tendensen onderdrukt werden onder het Communistisch bewind en dat die met grote kracht weer naar boven kwamen toen de democratie hersteld werd¹⁴. Dit is een vreselijk cliché en het klopt ook langs geen kanten. Nationale verzuchtingen werden niet onderdrukt, integendeel Tito kwam aan de macht omdat hij beloofde eraan tegemoet te komen. Met zijn charisma wist hij ze te kanaliseren. Ze werden vastgelegd in de Grondwet die voortdurend bijgevijseld werd. Het nationalisme werd enkel afgebroken op het moment dat het een gevaar werd voor de Federatie. Zo oordeelde men in 1971 over de 'Kroatische Lente'.

Alhoewel het klopt dat het nationalisme slechts terug naar boven kwam na Tito's dood, kan je evengoed andere oorzaken aanwijzen voor het toenemen ervan. 1980 was ook het begin van het neo-liberale tijdperk en het verlaten van de Keynesiaanse politiek overal ter wereld. Hayek, Tacher en 'Reaganonomics', waar we ondertussen ook de bittere vruchten plukken in het Westen. Het IMF en de Wereldbank eisten voortaan neo-liberale hervormingen in ruil voor leningen. 'Deficit-spending' werd ten sterkste afgekeurd. Joegoslavië had een hoge buitenlandse schuld opgebouwd. Eind jaren 1970 begon het IMF de terugbetaling van zijn leningen te eisen. Joegoslavië moest drastische bezuinigingen doorvoeren om zijn afbetalingen te kunnen doen. Om zijn schulden bij te

---

13 See War in Croatia a brief history, How Bosnian and Balkan wars started facts timeline history crimes, <http://thebosnianwarfactstimelinehistorygenocidecriminals.wordpress.com/2006/11/24/war-in-croatia-a-brief-history/>

14 e.g. Chip Gagnon, November 15, 1996, "Collapse or Destruction? The Construction of the Yugoslav Wars", Paper presented at National Convention of AAASS, Boston, Mass., <http://www.ithaca.edu/gagnon/articles/aaass96/aaass03.htm>

blijven drukte Joegoslavië vers geld en zo nam de ontwaarding van het geld overhands toe:

“Terwijl de Joegoslavische schuld van 21 miljard dollar de Westerse bankiers benauwt, houden de burgers hun levenspeil in de gaten. Verwarmingsfacturen lopen op tot de helft van het gemiddeld maandloon van minder dan 100\$, terwijl huisvrouwen uren in de rij staan om brood te kopen.”¹⁵

Jaar na jaar zakte Joegoslavië dieper in de economische crisis. Waren de verschillen in rijkdom altijd al groot geweest tussen het Noorden en het Zuiden van het land, ze waren alleen maar toegenomen. Er was wel een federaal kredietfonds “Fond Federacije Kreditiranje”. De bedoeling ervan was dat de sociale en economische ongelijkheid in Joegoslavië ermee opgelost zou geraken. Elke republiek droeg 2% van zijn BNP bij aan het fonds. Arme regio's zoals Kosovo, Montenegro, Bosnië, Macedonië konden er goedkoop bij lenen. Kroatië and Slovenië droegen ongeveer 45 % bij in het fonds terwijl ze samen maar 26 % van de Joegoslavische bevolking uitmaakten. Maar het systeem werkte niet. Van 1974 tot 1974 nam de kloof alleen maar toe. Terwijl het noorden zich industrieel ontwikkelde bleef het Zuiden een voornamelijk agrarisch gebied. In 1974 was de verhouding tussen het gemiddeld BNP van Kosovo en dat van Slovenië al opgelopen van 1 tegen 3 naar 1 tegen 5.

Maar dit gaf de verschillen in in persoonlijk inkomen niet weer. Die waren minder uitgesproken. Uit cijfers van 1986 blijkt dat als 100 het gemiddelde BNP per hoofd was in Joegoslavië , dan was het in Kosovo 36, in Bosnië 80, in Kroatië 117, in Servië 94 en in Slovenië 179. Daarentegen als 100 het gemiddelde inkomen per hoofd was in Joegoslavië dan was het in Kosovo 89, Bosnië 96, Kroatië 102, Servië 93 en in Slovenië 124. Er waren dus serieuze overdrachten van het Noorden naar het Zuiden¹⁶. Reeds in 1970 was dat een van de belangrijkste bekommernissen van de 'Kroatische Lente', nu voelden zowel Slovenië als Kroatië deze armlastige broeders uit het Zuiden een blok aan hun been.

Aan de andere kant was de hoge Internationale schuld ontstaan door leningen in de jaren zestig bij het IMF ten behoeve van de zware industrie in Slovenië en Kroatië. De leiders van de Republieken beschuldigden de andere Republieken ervan de oorzaak te zijn van de economische problemen, terwijl die eerder het gevolg waren van het gewijzigd internationaal klimaat. Enerzijds was er de Internationale kredietmarkt die stokken in de wielen stak maar er was ook de wereldwijde schaalvergroting die de relatief bescheiden economie van Joegoslavië parten speelden. Grote internationale bedrijven gingen altijd maar meer investeren in research. De jaren tachtig waren ook de jaren van de chip revolutie. Joegoslavië had niet de middelen om grote onderzoek-programmas op te zetten alhoewel het over top wetenschappers beschikte. Zo was Ivan Bratko in Ljubljana een wereld-autoriteit op het gebied van de artificiële intelligentie. Hij week tenslotte uit naar Engeland waar hij over voldoende onderzoeksfaciliteiten kon beschikken. Het verlangen van Slovenië en Kroatië om aan te sluiten bij West Europa moet ook in dat licht gezien worden. De industrie in beide gebieden kwam meer en meer in handen van buitenlandse bedrijven. Kroatië was een echt wingewest geworden voor grote Duitse bedrijven als Siemens¹⁷ en Volkswagen.

Niet allen het succes van het nationalisme, maar ook de richting dat het uitging in de onderscheiden landsdelen – Slovenië en Kroatië wilden afscheiden, Servië wilden de eenheid van de Federale staat in stand houden - kan dus verklaard worden door de

---

15 Yugoslavia Talk, Talk -- Fight, Fight, TIME Magazine, October 31, 1988.

<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,968835,00.html>

16 Detrez, Raymond, 2000, De Sloop van Joegoslavië, Relas van een Boedelscheiding, Gadewijch Antwerpen-Baarn, BRTN-VAR, pp.339, p. 135-158

17 Zie <http://w4.siemens.de/archiv/en/laender/europa/kroatien.html>

economische veranderingen. Het minste dat men kan zeggen dat propaganda en manipulatie hand in hand gingen met economische frustraties bij de bevolking. Die propaganda zelf komt dadelijk aan bod. Ze was niet wat we ons traditioneel voorstellen van Communistische propaganda, saai en autoritair. Integendeel de propaganda bespeelt veel verschillende registers, ze is inventief en maak gebruik van de modernste middelen. Als de Vietnam-oorlog de eerste oorlog was die in beeld kwam dank zij de Televisie dan waren de Balkan oorlogen de eerste oorlogen die toch voor een deel door de televisie gemaakt werden. Met onze povere telecommunicatie middelen probeerden wij daar tegenin te gaan, maar tegen de kracht van het beeld waren we niet opgewassen.

De Grondwet van 1974 had het zwaartepunt van de beslissingsmacht bij de Republieken en Provincies gelegd. Het Federale bestuur was in feite een lege doos. Het Presidentschap was de hoogste leiding van de Federale Staat. Het was onder andere ingesteld om om te voorzien in de leiding van het land na Tito's dood. Beslissingen moesten er via consensus genomen worden. Tito was er de voorzitter van, hij vertegenwoordigde in feite the negende lid van het Presidentschap, het leger. Na zijn dood had het een roterend voorzitterschap. Dit was niet naar de zin van de Servische nationalisten dat door een eventuele mogelijke opheffing van de federatie hun betrachting om alle Serven in een land te verenigen verloren zou gaan.¹⁸ Volgens diezelfde Grondwet van 1974 waren Kosovo en Vojvodina zo goed als onafhankelijk van Servië. Ze hadden evengoed een afgevaardigde in het Kollektief Presidentschap samen met de zes Republieken. Het feit dat Servië daar maar één stem had en dat twee van zijn provincies daar ook iets in de pap te brokken hadden en de zaken konden blokkeren met een veto, frustreerde de Servische nationalisten. Het betekende ook dat de Serven in Joegoslavië slechts iets te zeggen hadden over 42% van alle Serven die in Joegoslavië leefden¹⁹.

In 1986 lekte een geheim "memorandum" uit van de Servische Academie voor Kunst en Wetenschappen²⁰. Het sprak van een samenzwering tegen de Serven van Tito, een Kroaat en Kardelj een Sloveen en de Communistische Liga. Servië werd uitgebuit door Slovenië en Kroatië. De Serven waren de grote verliezers die gehaat worden door alle andere Joegoslavische Volkeren. Dit resentment sloeg vooral aan bij de conservatieve rurale bevolking. Ze staan bloot aan genocide. Om de Serven te berschermen moet er een nationale Servische Staat opgericht worden²¹. Het beschuldigde de Albanezen van Kosovo van inteelt om zo de de Serven te verdringen, er zouden ook plannen zijn voor een genocide tegen de Serven, een bewering waarvoor nooit enig bewijs is gevonden. Er werd een plan uitgetekend voor een 'Groter Servië' binnen Joegoslavië. De tekst, die pas jaren later in de pers verscheen, riep op om de Autonomie van Kosovo terug af te nemen. Volgens sommigen waren het de mijnen van Kosovo die een grote bron van inkomsten vormden voor het federaal regime, die aan de basis lag van de Servische belangstelling voor dit straatarm gebied²². Volgens Vesna Pesic vonden de conservatieve apparatchiks in de Servische Communistische Liga onder leiding van Milosevic en de Ortodoxe Kerk mekaar in deze voornamelijk anti-modernistische en anti-democratische beweging²³.

De Servisch nationalistische campagne startte uiteindelijk in Kosovo, dat historisch als de wieg van Servië werd beschouwd. Op 24 April 1987 werd Milošević naar Kosovo Polje

---

18 Vesna Pesic, 1996, Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis, United States Institute of Peace, p. 12-15, <http://www.usip.org/pubs/specialreports/early/pesic/pesic2.html>

19 Vesna Pesic, Op. Cit. p. 15

20 De voorzitter van de Academie verklaarde achteraf aan de BBC dat dit in het geheel geen officieel document was van de Academie, maar een probeersel van een van zijn leden dat door de Geheime Diensten naar buiten zou zijn gebracht.

21 Vesna Pesic, Op. Cit. p.18-20

22 Short introduction to Balkan history and Balkan wars, Četvrtak, Nov 8 2007, <http://shmajser.wordpress.com/2007/11/08/short-introduction-to-balkan-history-and-balkan-wars/>

23 Vesna Pesic, Op. Cit. p.17

gestuurd om er een massa van ontevreden Serven toe te spreken. Terwijl Milošević binnen in een zaal aan het spreken was geraakten buiten de zaal demonstranten slaags met de plaatselijke Kosovaarse-Albanian politie. Het incident was echter opgezet door Kosovaarse Serven om reactie uit te lokken bij Milošević. Hij hoorde de commotie buiten en werd naar buiten gestuurd om de gemoederen te kalmeren. Op een videotape die achteraf overal in Joegoslavië werd uitgezonden zien we Milošević tegen de klagende Serven zeggen:

"Niemand zal jullie ooit nog slaan!"

De relatief liberale fractie van de Communistische Liga onder leiding van de toenmalige President Ivan Stambolić, de man die Milosevic in de Liga had geïntroduceerd, was geschandaliseerd. Stambol zou later verklaren dat hij in die actie van Milosevic het einde van Joegoslavië voor zich zag.

Intussen nam het gemor over de crisis en de belabberde economische situatie toe. Om het protest van de werkers tegen de te lage lonen en de werkloosheid te smoren leidde Milosevic de aandacht af van de werkelijke oorzaken, en verlegde de focus naar het nationale probleem en de bureaucratie. Al snel kwam hij zo bij pure nationalistische propaganda terecht²⁴. Tijdens de zo gezegde "anti-bureaucratische revolutie" hadden een reeks, door de kliek van Milosevic, Serven uit Kosovo en de geheime politie gemanipuleerde massa-betogingen plaats. Ze riepen op voor solidariteit met de Serven in Kosovo²⁵. Ze werden gebruikt om de regeringen van de Joegoslavische Republieken en Autonome Provincies te desavoueren en leidden tot het ontslag van de leiding van Kosovo, Vojvodina en Montenegro. De lege plaatsen werden ingenomen door politici die bij Milosevic aanleunden. Terwijl de "revolutie" de indruk moest geven van een basisbeweging, van spontane grassroots-acties, werd ze in feite in scène gezet. Een techniek die men Astroturfing noemt.

In 1988 probeerde de liberale fractie binnen de Liga nog de groeiende macht van Milosevic en zijn nationalistische fractie te kortwieken maar ze kwam van koude kermis thuis. Pavlović een bondgenoot van Stambolić formuleerde een serieuze kritiek op het Kosovaarse programma van Milosevic, maar hij werd op het 8ste Kongres van de Liga weggestemd en uit de partij gezet. In February 1988 werd ook Stambolic ontslagen en zou Milosevic zijn plaats innemen. Zodra hij op post kwam voerde Milosevic, gesponsord door het IMF, een aantal vrije markt hervormingen door.

Bij de 600ste verjaardag van de slag om het Merelenveld in 1989 werd de nationalistische propaganda nog opgevoerd en bereikte ze ook gebieden buiten Servië, zoals de Krajina en Slavonië. De zo ezegde "anti-bureaucratische revolutie" werd zwaar op de korrel genomen door de noordelijke Joegoslavische republieken voornamelijk door Slovenië en Kroatië.

In Maart 1989 kwam de crisis in Joegoslavië op en dieptepunt na het stemmen van amendementen op de nieuwe Servische Grondwet. Deze lieten de Servische Republiek toe om opnieuw de macht te grijpen in de Autonome Provincies Kosovo en Vojvodina. Servië verwierf zo de controle over drie van de acht stemmen in het Federaal Presidentschap. Met bijkomende stemmen van Montenegro en bij gelegenheid van Bosnië Hercegovina was Servië in staat zwaar te wegen op de beslissingen van de Federale Regering. Dit riep weerstand op bij de andere republieken die eisten dat de Joegoslavische Federatie zou hervormd worden²⁶.

---

24 Bogdanovic, Mira, De val van de muur en de nationaliteitenkwesie - de Balkan als casus, 2000, in '10 jaar na de val van de muur', red. André Mommens, IMAVO Brussel

25 Vesna Pestic, Op. Cit. p.20-21

26 A Country Study: Yugoslavia (Former), Library of Congress Call Number DR1214 .Y83 1992, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+yu0132\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+yu0132))

In Kroatië zou de nationalistische beweging pas vanaf 1990 definitief van start kunnen gaan omdat ze buiten de partij en staatsapparaat moesten werken. De oude nationalistische leiders waren uit het staats- en partijapparaat verwijderd in 1971 na het debacle van de 'Kroatische Lente'. In zekere zin waren voornaamste eisen van die beweging ingewilligd geweest in de grondwet van 1974 die de Serven zo frustreerde²⁷. Er moest dus een nieuw nationalistisch programma uitgedokterd worden door Tudjman, wat hij ook deed in de tweede helft van de jaren tachtig. Het belangrijkste punt was de vorming van een Kroatische natie-staat. Alhoewel Tudjman's uiteindelijke doel een onafhankelijk Kroatië was, was hij zich bewust van de realiteit van de interne en buitenlandse politiek. Zo was zijn belangrijkste initieel voorstel niet een onafhankelijk Kroatië, maar een Confederaal Joegoslavië met meer en meer decentralisatie en democratie. Wat Bosnië betreft was hij ambivalent: aanvankelijk stelde hij het voor alsof de Bosniakken Kroaten waren met een Moslim geloof en dat ze zichzelf etnisch als Kroaten beschouwden, zodat Bosnië een overwegend Kroatisch gebied zou kunnen worden (met 44% Bosniakken, 17% Kroaten en 33% Serven). Dat was een flinke misrekening.

In het toekomstbeeld van Tudjman bestonden ook geen Serven. In 1 Juni 1989 werd de Kroatisch Democratische Unie (HDZ - Hrvatska Demokratska Zajednica), opgericht door Franjo Tudman.²⁸ De Kroatische nationalistische propaganda creëerde nieuwe mythes en blies terug leven in oude mythes. Voor een deel behoorden die tot de mondelinge geschiedenis, overgeleverd van generatie op generatie. De helft van de Kroatische regering bestond uit émigrés met rancunes of slachtoffers van de grote opkuis die Tito na de 'Kroatische Lente' had gehouden. Ex-cons dus die nu hun kans zagen om zich te wreken.

Het Duitse magazine Der Spiegel van die tijd merkte op hoe Tudjman en zijn partij de HDZ streefde naar een groter Kroatië dat ook delen van Bosnië zou omvatten. De Kroaten spraken van "zuiver bloed", "ciste rase", en "zuiver Kroatisch bloed" "cisto krvni Hrvat"²⁹ Bijna elke Servische familie in Kroatië had zijn eigen gruwelijke herinnering aan het Ustaša-regime. De Serven voelden zich zeker niet gerustgesteld door die nieuwe vorm die de Kroatische Nationalistische propaganda.

In Erich Schmidt Eenboom's boek over Klaus Kinkel worden bewijzen op tafel gelegd van het feit dat de Bundes Nachricht Dienst onder leiding van Klaus Kinkel, de Duitse Spionage, infiltreerde in Kroatië vanaf begin de jaren tachtig. Het was de bedoeling van de BND om Joegoslavië te laten uiteenvallen en de vroegere Kroatische NDH-staat terug op te richten. Dit wordt ook bevestigd in een interview met Antun Duhacek, een chef van Tito's geheime politie. Deze verklaarde ook dat de BND enorme hoeveelheden cash geld overmaakte aan Tudjman en de HDZ.³⁰

De media wakkerden het wantrouwen onder de bevolking aan langs beide kanten. Er waren alleen nog maar regionale media. Op een bevolking van 23 miljoen waren er aan het eind van de jaren tachtig slechts vijf kranten met een oplage van meer dan 100.000 exemplaren. Intussen telde Joegoslavië wél meer dan tweehonderd radio- en televisiestations. De meeste dagbladen en tijdschriften waren gebonden aan een bepaalde regio, religieuze traditie of etnische minderheid en bedienden een relatief klein publiek³¹.

27 See Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis, Petak, Apr 18 2008, <http://shmajser.wordpress.com/tag/serbian-nationalism-and-the-origins-of-the-yugoslav-crisis/>

28 http://en.wikipedia.org/wiki/Tudjman#Formation_of_the_national_program

29 Geciteerd in Krepuner, Kurt, Reisen in das Land der Kriege: Erlebnisse eines Fremden in Jugoslawien, Prometej, Novi Sad, 2003, <http://www.koepruner.info/>

30 See Interview met Antun Duhacek, '800 Millionen Mark für einen Bürgerkrieg', <http://netzwerk-regenbogen.de/duhaelsass030819.html>, research Schmidt-Eenboom, Erich, 1995, 'Der Schattenkrieg. Klaus Kinkel und der BND', DüsseldorfQuelle: www.jungewelt.de, p. 211 and <http://www.freenations.freeuk.com/gc-53.html>

31 Allcock J?, M. Milivojevic & J. Horton (red), 1998, Conflict in the former Yugoslavia. An encyclopedia. Denver:

“De sterk lokale oriëntatie van de media ging samen met een tamelijk eenzijdige stijl van berichtgeving, kleinsteds van toon. Naarmate in de jaren tachtig en negentig in de diverse republieken nationalistische ideologen meer van zich lieten spreken en het proces van de politieke decentralisatie vorderde, dreven ook de media verder uiteen. Aanvankelijk wisselden de televisiestations in de acht hoofdsteden nog nieuws en programma's uit, maar aan die praktijk kwam een einde toen TV Zagreb zich terug trok. In 1989 was het aantal pan-Joegoslavische media-instituten teruggelopen tot drie: Berba, het persbureau Tanjug en het nieuwe televisiestation Jutel, dat tamelijk goed bekeken werd maar toch geen lang leven beschoren was.³²”

De berichtgeving was ronduit eenzijdig, dikwijls vervalst en zweepte alleen maar de gemoederen op. Overal in Joegoslavië, in Zagreb, in Split... maar ook in Banja Luka of Tuzla, Knin, Dubrovnik of Belgrado. Overal draaiden de propaganda-machines op een mengsel van historische feiten, actuele incidenten, waanbeelden en slim gekozen verzinsels³³.

Dragan: “De regeringen van Kroatië en Servië gebruikten de media om het nationalisme te verspreiden in de vroege jaren negentig. Na de democratische verkiezingen, toen de nationalistische partijen de top bereikten, gebruikten ze televisiestations, radiostations en kranten voor hun propaganda. Steeds vertelden ze de mensen dat de andere nationaliteiten hen iets zouden doen. Ze gebruikten commentaren, ze gebruikten montages, alles. Altijd leugens, leugens, leugens...³⁴”

De verzwakking van het communistische regime liet toe dat het nationalisme zich verspreidde zelf tot binnen de Communistische Liga van Joegoslavië. In Januari 1990 brak de Liga in stukken langs de nationalistische breuklijnen van de verschillende individuele republieken. Op het 14de Uitzonderlijke Kongres van de Communistische Liga, op 20 Januari 1990, konden de delegaties geen overeenkomst bereiken over de belangrijkste kwesties in de Joegoslavische Federatie. De leiders van de republieken bleken niet in staat om zich Joegoslavië in te beelden, opnieuw uit te vinden als een minimale democratische staat omdat de strategieën van de twee grootste naties, de Servische en de Kroatische met elkaar in botsing kwamen³⁵. Kroatië wilde zijn nationale aspiraties bereiken door af te scheiden; Servië daarentegen zag zijn nationale aspiraties uitgedrukt in een Federale staat. Bosnië Hercegovina was de grootste uitdaging voor een vreedzame oplossing omdat er zowel Serven als Kroaten leefden in grote getallen en omdat zowel Servië als Kroatië meenden dat ze er historisch aanspraak op maakten.

De Kroatische afvaardiging vroeg om een lossere federatie, wat de Servische delegatie weigerde. Daarom verlieten de Servisch en Sloveense delegatie het Kongres en begonnen ze aan het afwerken van hun eigen agenda. De eerste vrije verkiezingen werden gepland enkele maanden later in Kroatië en Slovenië.

In 1990 legde het IMF bijkomende maatregelen op aan Joegoslavië. Een schoktherapie die het land economisch wurgde. De lonen werden bevroren en er moest grondig gesnoeid worden in basis-behoeften als energie en vervoer. Datzelfde jaar stopte ook de VS zijn economische hulp aan Joegoslavië. Je kan geen slechter moment bedenken om de kraan dicht te draaien. Deze maatregelen maakten conservatieve reflex los bij de bevolking. De verkiezingen van 1990 werden dan gekenmerkt door populistische campagnes die dreven

---

ABC-CLIO, p. 170-171

32 Faber, Mare, *Novi dani, nieuwe dagen : oorlog en biografie in Banja Luka, Bosnië-Herzegovina, Aksant* Amsterdam, 2001, 90-5260-006-6, 218 p., p. 23

33 Faber, Mare, *Op. Cit.*, p. 25

34 Faber, Mare, *Op. Cit.*, p. 24

35 Vesna Petic, 1996, *Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis*, United States Institute of Peace, p. 30, <http://www.usip.org/pubs/specialreports/early/petic/petic2.html>

op de ontevredenheid bij de grote massa. Regionale autonomie werd als de tover oplossing voorgesteld.

In 1990 a new deal with the IMF imposed economic “shock therapy,” freezing wages and dramatically cutting back such basic services as energy and transportation. That same year, the US cut off economic aid to Yugoslavia. Met de verkiezingen in elke afzonderlijke republiek in het vooruitzicht was dit wel het slechtste moment om een land financieel te wurgen. The 1990 elections were marked by populist campaigns which highlighted ethnic grievances in each republic.

De verschillen tussen de beide nationalistische bewegingen zullen het verdere verloop van hun confrontatie blijven bepalen. Het Servisch Nationalisme was ontstaan binnen de Communistische Liga in 1987, het Kroatisch nationalisme groeide er buiten alhoewel het al een langere geschiedenis had. Servische nationalisten wilden Joegoslavië behouden als een Federatie, de Kroatische nationalisten wilden eruit weg. Dit had als gevolg dat Milosevic een voorsprong had van 3 jaar om zijn machinaties voor te bereiden. Dit gaf hem de gelegenheid strategische posities te veroveren binnen het kollektief Federaal Presidentschap en aangezien wre ons wel een staat kunnen inbeelden zonder leger maar een leger zonder staat niet was het JNA de naaste bondgenoot van Milosevic omdat zijn bestaan afhing van het bestaan en de eenheid van de Joegoslavische Federatie. Sommigen zullen suggereren dat Milosevic toch niet democratisch verkozen was? Wel ze vergissen zich. In 1990, nadat de andere republieken de Liga verlaten hadden en democratische meer-partijen systemen hadden ingevoerd, is Milosevic's regering snel gevolgd in de maalstraam. In 1990 heeft hij de Servische Grondwet uit de grond gestampt en de naam van de Socialistische Republiek Servië veranderd in Republiek Servië. Hij heeft het een-partij systeem afgeschaft en een democratisch meer-partijen systeem op poten gezet. Op 28 September 1990 werd Slobodan Milosevic verkozen tot President van Servië in vrije verkiezingen; hij werd herkozen op 20 December 1992 zoals werd aangehaald op het Internationaal Crimineel Tribunaal voor Ex-Joegoslavië³⁶. Alles had plaats in een “volwaardig” democratisch systeem.

Alhoewel Eerste Minister Marcovic nog federale verkiezingen in de pijp had zitten, zijn die er nooit gekomen.

---

36 Zie <http://www.un.org/icty/indictment/english/mil-ii990524e.htm>

1990 vrije verkiezingen

De eerste vrije democratische verkiezingen in Kroatië hadden plaats in mei 1990. Terwijl de SPD nog campagne voerde op de oude leest – de SPD was trouwens even bankroet als de oude Communistische Liga waarvan ze de nieuwe gedaante was - via meetings en debatten pakte de rechtse HDZ de verkiezingscampagne heel wat grootschaliger aan. De HDZ had zelf geld en middelen. Vooral de tweede generatie van émigrés uit de Kroatische diaspora had bakken geld binnengebracht. Ferdinand Jukic was zo'n rijke émigré, hij zou later een belangrijke medewerker worden in de Contraspionage van Tudjman en ook Susak de toekomstige minster van landsverdediging. In 1980 werd Susak reeds 'close' met Tudjman, toen die op bezoek kwam bij Kroatische immigranten in Canada. Šušak slaagde erin massa's geld in te zamelen bij de Kroaten in Noord-Amerika om de klim naar de macht van Tudjman te financieren. Alhoewel hiervan geen officiële documenten bestaan weten we uit verschillende bronnen dat zowel het Vaticaan, Opus Dei³⁷ als de Duitse Bondsrepubliek³⁸ de verkiezingskassen van de HDZ spijsden.

Zo democratisch waren die verkiezingen dan dus ook weer niet. Ze waren vooral democratisch voor de HDZ van Franj Tudjman en Stipe Mesic, of zoals Orwell reeds schreef: ze waren allemaal gelijk maar de ene democraat was meer gelijk dan de andere. De nationalistische HDZ won de verkiezingen met een kleine voorsprong. De HDZ behaalde 42,39% van de stemmen, de linkse SPD 33,86% en de gematigde nationalist van KNS 9,56%. Maar het meerderheid-kiesstelsel gaf aan de HDZ 58% van de zetels, aan de SPD 30% en de KNS slechts 6%. De HDZ had dus de absolute meerderheid in de Sabor, het Kroatisch Parlement en de vrije baan om zijn nationalistische plannen uit te voeren.

Tudjman werd president en Stipe Mesic Eerste Minister. Stipe Mesic maakte deel uit van het collectieve presidentschap van Joegoslavië en werd in 1991 de laatste roterende president van de Joegoslavische Federatie³⁹. Het verzet van Slobodan Milosevic tegen Mesics presidentschap ontnam hem alle autoriteit en immobiliseerde de Joegoslavische regering. Daarmee zette hij de deuren naar het nationalisme wagenwijd open. Toch was Mesic een handig politicus met veel ervaring. Hij was lang niet zo teatraal als Tudjman, maar eerder sluw en geslepen. Tijdens zijn studententijd had Mesić als studentenleider een jaar vastgezeten wegens zijn deelname aan de 'Kroatische Lente' van 1971, een nationalistische protestbeweging die in Zagreb enkele duizenden studenten op de been bracht. 'Leuven Vlaams' op zijn Kroatisch. Toch kon hij in het Joegoslavië van Tito nog carrière maken terwijl Tudjman uitgerangeerd werd. In 1994 verliet hij al de HDZ omdat Franjo Tudjman steeds meer een politiek van etnische zuiveringen ging voeren. Mesic was dus wel een nationalist maar dan wel een liberale nationalist.

Tudjman daarentegen was een conservatieve nationalistische hardliner. Hij ook veel charisma, een combinatie die al eerder in de geschiedenis voor problemen zorgde. Bij zijn inauguratie in Zagreb werd hij aangekondigd als een 'Jezus Kristus' die Jeruzalem binnenreed. Als historicus had hij zelf meegewerkt aan de ophemeling van Kroatië en nu was hij de leider van al deze Hemel die echter snel zou veranderen in een Hel. Tudjman had ellenlange teksten geproduceerd over het zo gezegde glorierijke Kroatische verleden

37 Zie John M. Swomley, Clash of the Religious Titans - Catholics and Muslims, Humanist, May, 2000, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1374/is_ai_62111883

38 Zie Interview met Antun Duhacek, '800 Millionen Mark für einen Bürgerkrieg', <http://netzwerk-regenbogen.de/duhaelsass030819.html> en onderzoek van Schmidt-Eenboom, Erich, 1995, 'Der Schattenkrieger. Klaus Kinkel und der BND', DüsseldorfQuelle: www.jungewelt.de, p. 211

39 Na de dood van Tito werd Joegoslavië geleid door een collectief presidentschap. Elk jaar leverde een andere Republiek de president.

in de Middeleeuwen. Van de meer recentere geschiedenis was hij blijkbaar minder goed op de hoogte. Hij schatte het aantal slachtoffers dat in het concentratiekamp van Jasenovac onder het fascistische Ustasa regime was gevallen op 30.000, terwijl historische bronnen het aantal Joden, Anti-fascisten, Serven en Roma dat er omkwam toch schatten op ongeveer 100.000. In totaal vielen 600.000 slachtoffers onder de 'Nezavisna Država Hrvatska', de NDH staat van de Ustase tijdens WO II. Meer dan 10 % van de Serven werden uitgemoord tijdens de 2de Wereldoorlog door de Ustase. Dit is geen enkel volk, behalve de Joden en de zigeuners overkomen.

Nochtans vocht Tudjman aan de zijde van Tito als partizaan. Hij was een van de jongste generaals in de Republiek Joegoslavië. Maar omwille van zijn nationalistische geschriften met een racistische ondertoon, onder meer een boek getiteld: "Grote Ideeën en Kleine Naties", werd hij uit de Communistische Liga gezet. In 1971 werd hij tot 2 jaar gevangenis veroordeeld voor zijn rol in de 'Kroatische Lente'. In de late jaren tachtig formuleerde hij een 'Kroatisch nationaal programma' voor een onafhankelijk Kroatië. Over de regering van de Ustase, de NDH staat, zei Tudjman:

"het was niet alleen een collaborerende organisatie en een fascistische misdaad, maar het was ook de uitdrukking van het historisch verlangen van de Kroatische Natie voor een onafhankelijk thuisland".

Maar wat moest hij met 600.000 Serven op zijn grondgebied?

Tudjman had al gauw problemen om zijn gezag te laten gelden in gebieden zoals de Krajina - waarover zo dadelijk meer - West- en Oost-Slavonië, waar veel Serven woonden. De HDZ had een absolute meerderheid in de Sabor en in het land maar in bepaalde regio's lagen de verhoudingen net andersom. De Kroatisch nationalistische HDZ behaalde in 1990 slechts 23 van de 115 zetels in de overkoepelende districtsraad⁴⁰ voor de streek van Vukovar (Vukovarsko-srijemska županija: 34 gemeenten, 204.768 inwoners in 2001) de SDP behaalde twee derden van de stemmen. De HDZ slaagde er zelfs niet in om voor Vukovar een van de vijf verkozenen naar de Sabor in Zagreb te sturen. In politieke termen noemen we zo'n situatie er een van duale macht. In België stelt de CD&V in de Brusselse regio ook niet veel voor bijvoorbeeld, maar ze levert wel de Eerste Minister.

Maar de democratie is meer dan verkiezingen alleen. Het is niet iets wat ontstaat door verkiezingen te organiseren. Het is een complex samenspel van vrije pers, onafhankelijke justitie en politie, onderwijs met een open vizier, organisatie van het openbaar leven en het publiek discours, tegensprekelijk debat. Nu al die aspecten werden alleen nog door de autoriteiten van het oude Joegoslavië zelf waar genomen, de nieuw verkozen politici deden er alles aan om de democratie in te perken. Het is de eerste Minister van de Federale Republiek Joegoslavië, Marcovic, die in 1990 een reeks hervormingsmaatregelen neemt om de democratie te verstevigen:

"In 1990 trad een nieuwe perswet in werking, een onderdeel van Marcovic's hervormingsprogramma. Nieuwe onafhankelijke bladen zagen het licht, waaronder Vreme (Belgrado) en Globus (Zagreb). Tegelijkertijd groeide echter de invloed van de nationalistische politieke partijen op de media. In Servië verving Slobodan Milosevic, in 1989 benoemd tot president van de republiek, de hoofdredacteurs van verschillende bladen door aanhangers van zijn partij. In Kroatië werd een nieuw staatspersbureau opgericht om de belangen van president Franjo Tudjman te dienen en de activiteiten van

---

⁴⁰ Ik zal verder in de tekst consequent de term districtsraad gebruiken, alhoewel in België die term voor iets anders gebruikt wordt; district (Kroatisch: županija, Engels: county) is de benaming die internationaal gebruikt wordt voor een gebied dat een stad en de daarrond liggende gemeenten bevat. In het geval van Vukovar-Syrmia district ging het om 34 gemeenten in het geval van Osijek-Baranja over 44 gemeenten.

Tanjug in Kroatië tegen te werken.⁴¹»

Scheiding der machten, een principe van de verlichting, lijkt heel abstract, maar in de politieke werkelijkheid is het cruciaal. Niemand kan rechter en partij tegelijk zijn, dit is absolutisme. Zowel het regime van Milosevic als dat van Tudjman had duidelijke absolutistische trekken. Ook het rechtssysteem was alles behalve zuiver op de graat. Op het proces van Antun Gudelj ging de openbare aanklager voortdurend op het verkeerde bankje zitten, de rechter gooide er met zijn pet naar. “Ons kent ons”, zoveel bleek ook uit de branie van Gudelj achteraf.

Branimir Glavas had de pest aan Reihl-Kir omdat hij een aanklacht had ingediend tegen zijn daad van machtsuitbreiding. De politiechef van Osijek vond dat de Territoriale Verdediging, intussen in feite een paramilitaire organisatie van de HDZ, zich niet moest bemoeien met politiewerk. Maar laten we het houden op een militaire organisatie. Een machtsstrijd tussen leger en politie? Een land dat voor zijn onafhankelijkheid vecht heeft het recht zijn eigen leger te vormen? Slovenië had het ook gedaan. Alhoewel het internationaal rechterlijk niet klopt wil ik wel even volgen in die redenering⁴². Maar er is meer aan de hand. Een collusie tussen leger en politie is de basis van elk autoritair systeem. Het is fundamenteel antidemocratisch. De reden ligt voor de hand. Alhoewel ik een antimilitarist ben, kan ik mij voorstellen dat een militaire structuur sterk hiërarchisch is. Als de vijandelijke kogels over je hoofd vliegen ga je niet in debat met je kolonel. Van een soldaat wordt op die momenten gehoorzaamheid verwacht, binnen de grenzen van het redelijke. Veel nadenken is daar niet bij. Bij de politie zou het net omgekeerd moeten zijn. Een politieman die klakkeloos de orders van zijn oversten uitvoert zonder er bij na te denken, is een gevaar voor de maatschappij. Politie-corpsen met een militaire structuur zoals de Guardia Civil onder Franco, waren de steunpilaar van menig fascistisch regime. Het conflict tussen Glavas en Reihl-Kir is het conflict tussen een fascist en een democraat.

---

41 Faber, Mare, *Novi dani, nieuwe dagen : oorlog en biografie in Banja Luka, Bosnië-Herzegovina*, Aksant Amsterdam, 2001, 90-5260-006-6, 218 p., p. 24

42 Er is trouwens niks voorzien in het Internationaal recht voor het geval een volk zich zelfstandig wil verklaren binnen een multi-etnisch land.

De Boomstammen Revolutie

Als je vandaag over de weg van Osijek in Oost-Slavonië naar Knin in de Krajina van Noord Dalmatië wil rijden ben je zo'n 583 kilometer onderweg. In vogelvlucht – als je over de Dinarische Alpen zou kunnen vliegen - bedraagt de afstand toch ook nog een goede 253 kilometer. Toch wordt er voortdurend een amalgaam gemaakt van beide gebieden. In de Krajina een gebied in het Noorden van Dalmatië was 67% van de bevolking Servisch, in Slavonië lag het aandeel van de Serven tussen de 20% en de 30%. De Serven hielden zich aanvankelijk gedeisd in Slavonië in de Krajina niet. Ze verklaarden zichzelf onafhankelijk van Kroatië nog voor Kroatië zelf zijn onafhankelijkheid uitriep. Alhoewel de gebeurtenissen in de Krajina geen rechtstreekse invloed hadden op de gebeurtenissen in Slavonië liggen ze wel aan de basis van de oprichting van een autonoom Kroatisch leger en natuurlijk verbond het Servisch Nationalisme de twee regio's. Maar dit moet begrepen worden in de complexe Joegoslavische situatie en men moet die band niet overdrijven. Alles samen genomen reageerden de Serven in Bosnië Hercegovina ook niet toen Vukovar onder vuur lag einde 1991. Vukovar en Banja Luka, de belangrijkste Servische stad in Bosnië lagen nochtans maar 50 kilometer van mekaar. De Serven in Bosnië zouden pas in beweging komen toen het kalf al verdronken was in Januari 1992.

In de Krajina was twee derden van de bevolking Servisch. Was de herinnering aan de slachting van de Ustašestaat er niet levendig, ze werd alvast levendig gehouden door de Servische Televisie van Milosevic die regelmatig documentaires uitzond over de oorlogsmisdaden van de NDH. Tuđman's politieke partij, de Kroatische Democratische Unie had al in zijn manifest de intentie uitgesproken om de Naties niet langer te erkennen⁴³. De Servische Natie werd herleid tot een etnische Minderheid. Dit werd ook vastgelegd in de grondwet goedgekeurd op 22 december 1990. Ook al blijkt later dat het verschil tussen de prerogatieven van een Natie en de culturele rechten van een Minderheid (die zullen worden toegekend aan de Serven) best meevalt, toch wachten de Serven in de Krajina de goedkeuring ervan niet af. Als Tudman aan de macht komt en een aantal symbolen van de Ustasestaat terug in eer herstelt, o.a. de vlag met het schaakbord en de munt de kuna, begint men in Knin, hoofdstad van de Krajina het ergste te vrezen.

Als de centrale regering dan ook nog de politie verplicht nieuwe uniformen aan te trekken waarop diezelfde symbolen, o.a. de hoofdletter **U** van Ustase, zijn genaaid, is het hek van de dam.

Politiechef Milan Martić verklaarde:

“Wij zouden dezelfde uniformen en dezelfde badges moeten dragen die de fascistena tijdens de oorlog droegen...”

De volledige politiemacht onder leiding van hun chef Milan Martić weigerde de nieuwe uniformen aan te trekken. Op 5 Juli 1990 stuurde de Kroatische regering Perica Juric, een deputé van Binnenlandse Zaken naar Knin om de rebellie te smoren. Maar buiten de vergaderzaal protesteerden duizenden burgers. Ze bleven pal achter hun politiemannen staan. Perica zag bleek toen hij vertrok naar Zagreb, zonder de minste toezegging.

Zo begon de 'Balvan revolucija', de revolutie van de Boomstammen. Onder leiding van Milan Babić, de burgemeester van Knin, een tandarts en de politiechef Milan Martić begonnen ze in Augustus 1990 de wegen te versperen met boomstammen en riepen ze

---

43 We zouden hier best kunnen verwijzen naar de 'Blut und Bodem' ideologie van de Nazi's en de Fascisten en in feite ligt die idee er ook van aan de grondslag, men was toen en ook vandaag bijvoorbeeld in Vlaanderen waar in de Brusselse rand dezelfde ideologie verdedigd wordt, voorzichtig genoeg om die termen niet in de mond te nemen.

het 'Srpska autonomna oblast Kninska Krajina', het Servische autonome gebied 'Kninska Krajina' uit. Van dan af had de centrale regering er niks meer te vertellen. De Krajina werd een 'no-go-aree' voor de Kroaten. Dit steekt natuurlijk bij een nationalistische regering.

Was het arme landbouw gebied economisch oninteressant, het was strategisch wel belangrijk. Het was gelegen op de weg van Zagreb naar de Dalmatische Kust, het Kroatisch wingewest bij uitstek. Dat de Serven de wegen daar blokkeerden kon Tudjman niet over zijn kant laten. Tudjman wou kost wat kost de Krajina terug onder Kroatische controle brengen. Hij liet drie politie-helicopters volgestouwd met zwaar bewapende politiemannen, uitrukken om de politie van Knin te ontwapenen. Deze heli's werden echter onderschept door het JNA. Tudjman voelde zich publiek vernederd door de het JNA maar had geen middelen om terug te slaan. Daarom werd besloten een volwaardig eigen leger uit te bouwen. Alhoewel dat misschien wel al eerder de bedoeling was, maar nu zou Tudjman voor dat plan steun vinden bij de bevolking en in het buitenland. Zo hoopte hij.

De gepensioneerde Kroatische generaal Spegelj, Minister van Defensie, vroeg wapens aan de VS-ambassadeur in Joegoslavië Warren Zimmerman . Spegelj stelde het voor alsof ze de politie beter wilden bewapenen. Zo werd het ook verkocht aan de media. De VS weigerde echter categoriek wapens te leveren om Serven te onderdrukken, zei Zimmerman voor de BBC. Dus werden er maar illegaal wapens aangeschaft. Ze werden aangekocht in Budapest en 's nachts over de grens gesmokkeld in civiele vrachtwagens. De eerste lading vertrok op 11 Oktober 1990. De 'Kontraobaveštajna Služba', KOS, de contraspionage van het Federale Leger ontdekte echter de smokkel alhoewel ze niks kon bewijzen want de smokkel werd in alle talen ontkend door Tudjman. Daarom zette de contraspionage een val op om de smokkelaars publiek te ontmaskeren. Ze filmde een gesprek tussen Spegelj en twee zogezegde vrienden waarvan één eigenlijk als undercover werkte voor de KOS. Hij had een camera verborgen in zijn TV-toestel. Die moet waarschijnlijk Orwell gelezen hebben. Het Bestuur van de Federale Staat vertoonde deze ontluisterende opnames op de de Televisie in gans Joegoslavië tijdens de prime time nieuwsuitzending. De Kroatische regering werd publiek gedesavouéerd.

In de opname zei Spegelj letterlijk:

“In dit militair district heeft het JNA 9000 officieren en 18000 soldaten, en dat voor Slovenië, Kroatië en een deel van Bosnië. Wij hebben 80.000 mannen met Kalashnikovs. Versta je? We zijn in Oorlog. Met Wie? Met het JNA.”

Spegelj had het verder over het aanvallen van de barakken van het Joegoslavisch leger, over de afscheiding van Kroatië en het beginnen van een burgeroorlog. Groot schandaal natuurlijk. Het JNA eiste dat Spegelj gearresteerd zou worden en vervolgd zou worden voor verraad. Tudjman verwijderde hem alleen uit zijn functie als minister en hij vluchtte naar Oostenrijk. Er werd heel wat over en weer onderhandeld en bedreigd. Het leger kon zomaar niet een democratisch verkozen regering in zijn gehele arresteren. Het JNA eiste begin Januari 1991 de inlevering van alle illegale wapens binnen de tien dagen anders zou het ingrijpen. Stipe Mesic, de Kroatische Eerste Minister verdedigde de houding van de regering in ht parlement als volgt:

“Wat moeten we doe? Een deel van Kroatië is in opstand. Moeten we twee camions pennen laten overkomen? Zodat we ze kunnen schrijven: Als U belijft, val ons niet aan!”

Na deze tussenkomst telefoneerde Stipe Mesic naar Het Presidentschap van de Federale Staat in Belgrado met de mededeling dat als het leger hen met geweld zou ontwapenen ze het volgende zouden doen (1) Ze zouden Kroatië afscheiden van de Federale Republiek Joegoslavië. (2) Ze zouden de Verenigde Naties vragen om tussen te komen (3) Ze zouden uit alle organen van de Federale Staat stappen. Het spel zat op de wagen. Het zou nooit meer goed komen. Het typische 'Nema problema' dat ik zo dikwijls had gehoord,

werd een 'Ima problema'. Tudjman riskeerde dan maar een oorlog, maar daar zat hij blijkbaar niet mee. De VS voerde druk uit op Joegoslavië om niet tussen te komen in Kroatië. VS Ambassadeur Zimmerman vroeg aan Borisav Jovic van de Joegoslavische staatsraad om niets te doen. Deze wende zich tot Moskou om zich van de steun van het Russisch leger te verzekeren. Milosevic vroeg daarom aan het leger om Kroatië binnen te vallen en alhoewel generaal Kardeljevic reeds eerder Mesic had afgedreigd met een inval twijfelde hij nu. Het leger was bang dat hun aktie zou gezien worden als een staatsgreep. Dat zou de situatie alleen maar erger maken. Zijn geweten speelde hem parten. Voorlopig werd de oorlog vermeden. Tudjman had minder gewetensbezwaren, binnen enkele weken hield Tudjman een militaire parade om fier zijn nieuwe wapens te tonen aan de wereld.

Op 30 September 1990 verklaarde de Nationale Vergadering van Servië:

“de autonomie van het Servische volk op de etnische en historische territories waar ze leven en die zich binnen de grenzen van de Republiek Kroatië als een federale eenheid van de Socialistische Republiek Joegoslavië bevinden.”

Alle ingrediënten voor een oorlog waren terug aanwezig, tenzij men zo verstandig zou zijn te gaan onderhandelen.